

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Kristína Štelbaská

Vyjadřování způsobu slovesného děje v češtině a italštině

Expressing Lexical Aspect in Czech and Italian

Praha 2021

Vedoucí práce: PhDr. Zora Obstová, Ph. D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce PhDr. Zoře Obstové za její cenné rady a odborné připomínky. Velký dík patří rovněž mým přátelům za pomoc při ověřování informací a psychickou podporu. Zejména bych však chtěla poděkovat své rodině, především mamince, za to, že mi byla oporou po celou dobu studia.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita během jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či téhož titulu.

V Praze dne 18. 7. 2021

.....
Kristína Štelbaská

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá vyjadřováním způsobu slovesného děje v češtině a italštině. V teoretické části práce popisuje problematiku aspektuálnosti, nejprve obecně a poté v obou analyzovaných jazycích. Práce vždy objasňuje nejprve problematiku gramatického aspektu a následně aspektu lexikálního. V češtině je věnována zvláštní pozornost také sémantice prefixů. Analytická část se věnuje slovesům s vícenásobnými předponami v češtině a jejich italským překladovým protějškům, respektive práce zkoumá, jakými prostředky italština způsob slovesného děje vyjadřuje. Jedná se tedy o kontrastivní analýzu. V praktické části jsou analyzována data pocházející z paralelního korpusu *InterCorp* verze 13.

Klíčová slova

Způsob slovesného děje, slovesný vid/aspekt, slovesa s vícenásobnou předponou, prefixace, paralelní korpusy, *InterCorp*, čeština, italština

Abstract

The topic of this thesis is expressing lexical aspect in Czech and Italian. The theoretical part describes the aspectuality, at first in general, then in both Czech and Italian language. The first part aims to clarify the notion of grammatical and lexical aspect. The thesis also concentrates on semantics of Czech prefixes. The practical part deals with Czech verbs with multiple prefixes and their counterparts in Italian, or rather the thesis analyses how Italian express the lexical aspect. It is the contrastive analysis. The analysed data originate from the parallel corpora *InterCorp* version 13.

Key words

Lexical aspect/Aktionsart, verbal/grammatical aspect, verbs with multiple prefixes, prefixation, parallel corpora, *InterCorp*, Czech, Italian

Obsah

Úvod	7
1. Teoretická část	8
1. 1. Obecně o aspektuálnosti	8
1. 1. 1. Gramatický aspekt	8
1. 1. 1. 1. Perfektivnost	9
1. 1. 1. 2. Imperfektivnost	9
1. 1. 2. Lexikální aspekt	10
1. 1. 2. 1. „Momentánnost“ a durativnost	10
1. 1. 2. 2. Teličnost a ateličnost	11
1. 1. 2. 3. Statičnost a dynamičnost	11
1. 1. 3. Prolínání aspektu gramatického a lexikálního	12
1. 2. Aspektuálnost v češtině	13
1. 2. 1. Vid	13
1. 2. 1. 1. Formální prostředky k tvoření vidových párů	14
1. 2. 1. 2. Slovesa dokonavá	15
1. 2. 1. 3. Slovesa nedokonavá	15
1. 2. 1. 4. Slovesa obouvidová	16
1. 2. 1. 5. Nepárovost	16
1. 2. 1. 6. Protiklad determinovanosti a nedeterminovanosti	17
1. 2. 1. 7. Neaktuální násobenost vs. prostá nedokonavost	17
1. 2. 2. Povaha slovesného děje	19
1. 2. 2. 1. Nejčastější kategorie způsobu slovesného děje	20
1. 2. 3. Sémantika českých prefixů	23
1. 2. 3. 1. Funkce, význam a status slovesných předpon	23
1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině	24
1. 2. 3. 3. Skupiny předponových sloves sdružených podle významů prefixů	30
1. 2. 3. 4. Stylová příznakovost prefixů	32
1. 2. 4. Dvojnásobná prefixace u českých sloves	33
1. 3. Aspektuálnost v italštině	34
1. 3. 1. Aspetto verbale	34
1. 3. 1. 1. Aspetto imperfettivo	35
1. 3. 1. 2. Aspetto perfettivo	37
1. 3. 2. Azione verbale	39
1. 3. 2. 1. Azione verbale ve spojení s příslovečným určením času	40
1. 3. 2. 2. Azione verbale a vliv kontextu	40

1. 3. 2. 3. Vyjadřování fázovosti.....	41
1. 3. 3. Souhra mezi <i>aspetto verbale</i> a <i>azione verbale</i>	42
1. 3. 4. Aspektuální hodnoty italských časů.....	43
1. 3. 4. 1. Prézens.....	43
1. 3. 4. 2. Imperfektum	44
1. 3. 4. 3. Jednoduché perfektum.....	44
1. 3. 4. 4. Složené perfektum.....	44
1. 3. 4. 5. Plusquamperfektum	45
1. 3. 4. 6. Trapassato remoto.....	45
1. 3. 4. 7. Jednoduché futurum	45
1. 3. 4. 8. Složené futurum	46
2. Analytická část	47
2. 1. Charakterizace paralelních korpusů InterCorp.....	47
2. 1. 1. Vytvořené subkorpora	47
2. 2. Slovesa s dvojnásobným prefixem v češtině a jejich ekvivalenty v italštině	48
2. 2. 1. Postup práce	48
2. 2. 2. Analýza z hlediska aspektu	49
2. 2. 3. Analýza z hlediska způsobu slovesného děje	56
2. 2. 3. 1. Podrobnější analýza způsobu slovesného děje a jeho překladových ekvivalentů	59
2. 2. 3. 2. Porovnání obou subkorpora (zdrojový jazyk-čeština vs. zdrojový jazyk-italština)....	68
2. 2. 3. 3. Nejčastější tendence při převodu způsobu slovesného děje	69
2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves.....	70
Závěr	72
Résumé	74
Riassunto	75
Bibliografie	76
Seznam tabulek	78
Seznam grafů	79
Příloha – Seznam analyzovaných sloves dle jednotlivých dvojích předpon.....	80

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá vyjadřováním způsobu slovesného děje v českém a italském jazyce. Práce sestává ze dvou částí – teoretické a analytické. V první části zpracujeme teoretické poznatky vztahující se k tomuto jevu. Nejprve se budeme zabývat aspektuálností obecně, popíšeme aspekt gramatický i lexikální. Dále se budeme věnovat této problematice v českém jazyce. Nejprve popíšeme vid a způsob slovesného děje, dále objasníme sémantiku českých prefixů, a nakonec zmíníme dvojnásobnou prefixaci v češtině. Následuje teoretická pasáž o aspektuálnosti v italštině. Budeme se zabývat pojmy *aspetto verbale* a *azione verbale* a popíšeme také aspektuální hodnoty italských časů.

V analytické části budeme zkoumat česká slovesa s vícenásobnou předponou a jejich italské překladové protějšky. V analýze vycházíme z dat, která pocházejí z korpusu *InterCorp*, jenž je dostupný na internetových stránkách *Českého národního korpusu*. Korpusová data budeme porovnávat nejprve z hlediska aspektu a následně z hlediska způsobu slovesného děje.

Způsob slovesného děje a zejména problematika sloves s vícenásobnou předponou nebyly dosud v rámci kontrastivních akademických prací příliš zkoumány. Jedná se o poměrně komplexní problematiku. Naším cílem je ji v obou jazycích porovnat, a především zkoumat jakými prostředky italština způsob slovesného děje vyjadřuje na místech, kde čeština užívá právě vícenásobných předpon.

1. Teoretická část

1. 1. Obecně o aspektuálnosti

Problematika aspektu je v různých jazycích pojímána odlišnými způsoby a také terminologicky se jednotlivá pojetí často liší. Ve slovanských jazycích se běžně rozlišuje vidová opozice nedokonavosti („*On četl.*“) a dokonavosti („*On přečetl (knihu).*“). Obě věty by se například do angličtiny přeložili stejným způsobem, a to „*He read.*“. Pokud bychom přesto chtěli zachytit nedokonavost, mohly by být ekvivalentem perifráze „*He was reading.*“ či „*He used to read.*“, avšak u těchto vět dále vydělujeme různé podtypy nedokonavého aspektu. (Comrie 1976, s. 1). V románských jazycích je pak protiklad perfektivnosti a imperfektivnosti navíc zachycen různými časy („*Leggeva.*“ X „*Lesse.*“). Je tedy patrné, že se nejedná o jednoduchou problematiku.

1. 1. 1. Gramatický aspekt

Aspekt je propojen s kategorií času. Čas je však deiktická kategorie, tedy umísťuje situace do časové roviny, a většinou odkazuje na přítomný okamžik a také k dalším situacím, zatímco aspekt má vztah spíše k celému časovému rozložení situace. S tím se pojí obecně platná definice tohoto termínu, jež říká, že se jedná o různé způsoby náhledu na celé časové rozložení dané situace (Comrie 1976, s. 3). Comrie uvádí příklady z různých jazyků:

- *John was reading when I entered.*
- *Ivan čítal, kogda ja vošel.*
- *Gianni leggeva quando entrai.*
  - Do češtiny tedy: *Jan si četl, když jsem vstoupil.*

Ve všech větách vyjadřuje první sloveso děj na pozadí a hlavní děj je pak uveden druhým slovesem. Je představen ve své celistvosti, jež zahrnuje začátek, průběh i konec děje. Jedná se tedy o děj dovršený, a má proto perfektivní povahu (Comrie 1976, s. 3). Naopak akce „čtení“ je zobrazena v průběhu, tedy imperfektivně, kdy sloveso neodkazuje k začátku ani konci děje. (Comrie 1976, s. 4).

Táž situace může být vyjádřena perfektivně i imperfektivně, záleží na tom, jak ji subjektivně vnímá mluvčí. To můžeme ilustrovat na příkladu: „*Jean lut ce livre hier; pendant qu'il le lisait, le facteur vint.*“ (tedy: „*Jan včera přečetl tuto knihu; když ji četl, přišel pošťák.*“). Různé formy slovesa „číst“ tedy odkazují pořád ke stejné situaci, avšak v první větě je akce

zobrazena celistvě bez vztahu k následným časovým fázím, zatímco ve druhé části je akce znovu otevřena a vidíme její průběh (Comrie 1976, s. 4).

Jednotlivé jazyky se liší také mírou gramatikalizace této kategorie. Ve slovanských jazycích kategorie aspektu prostupuje celým systémem slovesa. V románských jazycích je naopak protiklad perfektivnosti a imperfektivnosti patrný pouze v minulém čase. A například v angličtině je gramatikalizována pouze opozice průběhovitost – neprůběhovitost, která se však rovná protikladu dokonavosti a nedokonavosti jenom z části (Comrie 1976, s. 7).

1. 1. 1. 1. Perfektivnost

Někteří autoři definují perfektiva jako slovesa vyjadřující situace krátkého trvání, zatímco imperfektiva dle nich označují děje dlouhé. Comrie (1976, s. 16) tyto teze vyvrací a ilustruje to na následujících větách: „*Il régna trente ans.*“ a „*Il régnait trente ans.*“; kdy se obě věty vztahují ke stejně dlouhému ději, ačkoli je děj jednou vyjádřen perfektivně a podruhé imperfektivně. Comrie také neguje fakt, že by perfektiva nutně implikovala dokončenost děje. Perfektivní forma slovesa nese totiž v některých jazycích naopak význam ingresivní, vyjadřuje tedy začátek děje (např. „*Conoci a Pedro hace muchos años*“, tedy „Petra jsem poznal před mnoha lety.“). Ve slovanských jazycích pak perfektiva často vyjadřují děje budoucí (např. „*Ja ub'ju tebjja.*“, tedy „Zabiju tě.“).

Comrie tedy definuje perfektivnost jako vyjádření slovesného děje v jeho celistvosti, kdy není důležitá délka jeho trvání a nevidíme jeho vnitřní průběh. Rezultativnost, tedy dovedení děje do konce, je pak jen jeden z typů perfektivnosti (Comrie 1976, s. 21).

1. 1. 1. 2. Imperfektivnost

Pokud děj znázornujeme v jeho průběhu, bez ohledu na počáteční či koncový bod, jedná se o aspekt imperfektivní.

Některé jazyky mají pouze jeden typ imperfektivního vyjádření, v jiných jazycích se však rozlišuje několik podkategorií, nejčastěji uzuálnost a kontinuálnost, ta se pak dále dělí na průběhovitost a neprůběhovitost (Comrie 1976, s. 25).

- *John used to work here.* (uzuálnost)
- *John was working (when I entered).* (průběhovitost)

Uzuálnost i průběhovitost mohou být vyjádřeny jak imperfektivním časem, tak dalšími způsoby, např. různými opisnými vazbami či morfologickými prostředky. V češtině můžeme uzuálný aspekt vyjádřit pomocí sufixů *-áva*, *-íva* (např. *jezdívat*, *volávat*), avšak postačí i

prostý minulý čas nedokonavého slovesa. Italština zase pro vyjádření průběhovosti užívá často perifráze *stare + gerundium* (např. „*Stava guardando la tivù.*“), avšak prosté imperfektum je taktéž možné („*Guardava la tivù.*“) (více viz 1. 3. 1. 1. Aspetto imperfettivo)

1. 1. 2. Lexikální aspekt

Další kategorií, kterou vydělujeme, je lexikální aspekt neboli sémanticko-aspektuální vlastnosti slovesa. Lexikální aspekt je tedy provázán s inherentním významem sloves a váže se na pojmy jako teličnost či ateličnost, durativnost aj. (Comrie 1976, s. 41). Slovesa jsou členěna podle různých typů situací a také do různých skupin, např. semelfaktiva, rezultativa, ingresiva atd. Ve slovanských jazycích se o této kategorii často hovoří jako o sémantickém zabarvení sloves, vyjádřeném morfologickými prostředky (Squartini 1998, s. 8).

Zahraniční lingvisté vycházejí téměř tradičně z Vendlerova rozdělení anglických sloves.

Vendler (1957, s. 146-147) rozlišuje čtyři slovesné třídy na základě durativnosti, dynamičnosti a teličnosti:

- *States*, tedy stavová slovesa (např. *love*)
- *Activities*, slovesa dynamického děje, jež neobsahuje časové omezení („*Paul is running.*“)
- *Accomplishments*, slovesa, která rovněž označují dynamický děj, avšak již s časovým omezením („*Paul is running a mile.*“ nebo „*Paul is drawing a circle.*“)
- *Achievements*, slovesa označující jednorázový momentánní děj („*Paul wins the race.*“).

States a *activities* jsou atelické, zatímco zbylé dvě kategorie obsahují rys teličnosti. Co se týče kategorie durativnosti, tak *achievements* jsou typicky nedurativní, naopak *activities* a *accomplishments* zahrnují durativní slovesa.

1. 1. 2. 1. „Momentánnost“ a durativnost

Durativnost vyjadřuje trvání děje. Její protiklad je *punctuality*, tedy „momentánnost“ označující děje, které „netrvají“ a dějí se v jednom okamžiku (Comrie 1976, s. 42). Často citované „momentánní“ sloveso je *cough* (kašlat). Avšak aby se mohlo jednat o *punctual verb*, tak musí odkazovat pouze k jednomu zakašlání. Pokud je však vyjádřeno imperfektivně („*He was coughing.*“ či „*Il toussait.*“), jde již o sérii zakašlání, a tedy děj durativní. V takovém

případě užíváme termínů semelfaktiva pro první situaci, tedy jediné zakašláání, a iterativa, jež označují opakující se situaci (Comrie 1976, s. 42).

Semelfaktivní význam je ve slovanských jazycích často vyjádřen pomocí afixů, např. v ruštině *-nu* (*kašljanut'*, tedy *zakašlat*). V češtině také máme pro tuto třídu charakteristický sufix, a to *-nou*, např. *bodnout* (více viz 1. 2. 2. 1. Nejčastější kategorie způsobu slovesného děje).

1. 1. 2. 2. Teličnost a ateličnost

Telická jsou slovesa označující události, jež mají nějaký cíl (z řeckého *télos*) či vnitřní hranici (Nübler 2017).

Comrie (1976, s. 44) ilustruje tuto kategorii na následujícím rozdílu:

➤ *John is singing.*   x   *John is making a chair.*

Obě tyto věty vyjadřují durativní skutečnost. Také není důležité, jak dlouho děje trvají. Avšak rozdílné je to, že ve druhé větě je obsaženo dovedení děje do konce. Naopak akce „zpívání“ může být kdykoli přerušena, sloveso tedy nevyjadřuje žádný konečný bod. Děj ve druhé větě má tedy rys teličnosti, zatímco situace popsána v první větě je atelická.

Hovoříme o celé situaci či ději, protože samotné sloveso k označení teličnosti nestačí.

Zajímají nás také argumenty daného sloveso. Proto je například situace ve větě „*John is singing five songs.*“ telická, zatímco věta „*John is singing songs.*“ označuje děj atelický (Comrie 1976, s. 45).

Situace může být telická, aniž by vyjadřovala, že děj byl do konce opravdu doveden. Tento rozdíl můžeme pozorovat u opozice perfektivního a imperfektivního aspektu. Zatímco z věty „*Il a fait une chaise.*“ (Vyrobil/udělal židli.) je jasné, že subjekt židli dokončil, tak ve větě spojené s nedokonavým aspektem, tedy „*Il faisait une chaise.*“ (Vyráběl/dělal židli.), se nedozvíme, zda výrobek dokončil (Comrie 1976, s. 46).

1. 1. 2. 3. Statičnost a dynamičnost

Rozdíl mezi statičností a dynamičností je poměrně jasný. Stavová slovesa vyjadřují neměnnou vlastnost subjektu („*He knows where I live.*“), zatímco dynamické děje („*John is running.*“) vyžadují dříve či později nějakou změnu. Přesto však existují případy, kdy tato dichotomie není tak přesně vymezena. Například stav „stání“ sice změnu nevyjadřuje, ale také její možnost nevyklučuje. Můžeme říct „*One of my books stands on shelf.*“ i v případě, že pozici, kde kniha stojí, neustále měníme (Comrie 1976, s. 49).

Mohlo by se namítnout, že „stavy“ změnu sice nevylučují, ale u dějů dynamických přijít musí. I tady však najdeme nejasnosti, protože existují věty, které na první pohled změnu nevyžadují (např. „*The oscilloscope is emitting a pure tone at 300 cycles per second.*“). Důležitý je ale fakt, že i když změna u statických dějů nastane, stav nepřestane dál trvat. Avšak děj dynamický dále trvá, pouze pokud mu subjekt „dodává“ energii. Pokud tedy John přestane vynakládat úsilí na běh (viz příklad výše), tak se tento děj nutně zastaví (Comrie 1976, s. 49).

1. 1. 3. Prolínání aspektu gramatického a lexikálního

Provázanost gramatického a lexikálního aspektu se v různých jazycích liší. Squartini (1998, s. 7-10) ilustruje tuto problematiku na rozdílu slovanských a románských jazyků.

V románských jazycích je perfektivní děj charakteristický tím, že vyjadřuje koncový bod. Imperfektivní situace pak není slučitelná s časovým příslovečným určením „for x time“ (za nějakou dobu), jež implikuje konec děje.

- *Ieri ha piovuto per due ore.* (Včera dvě hodiny pršelo). x **Ieri pioveva per due ore.*

Perfektivně mohou být vyjádřeny děje telické i atelické (Squartini 1998, s. 9):

- *Paolo ha risolto il problema in dieci minuti.* (teličnost)
- *Paolo ha chiachierato con Luca per dieci minuti.* (ateličnost)

Ve slovanských jazycích je však situace odlišná. S příslovečným určením „for certain time“ se často pojí naopak děje imperfektivní.

- *Četl knihu dvě hodiny.* x **Přečetl knihu dvě hodiny.*

Perfektivní aspekt je vázán na dosažení vnitřního cíle dané situace, souvisí tedy s teličností.

Ačkoli jsou tedy v různých jazycích pojmy Aktionsart (tedy lexikální aspekt) a gramatický aspekt často směřovány, nebo jsou provázány různými způsoby, je dobré je v naší práci v obou jazycích vymezit a všimnout si jejich společných i odlišných znaků.

1. 2. Aspektuálnost v češtině

1. 2. 1. Vid

Slovesný vid neboli aspekt je lexikálně-gramatická kategorie, která vyjadřuje schopnost slovesa rozlišovat děje na dokonavé a nedokonavé. Tato opozice má povahu gramatické kategorie, její prostředky jsou slovotvorné neboli lexikální. Jedná se o derivační prefixy a sufixy.

Většina sloves tvoří takzvané vidové dvojice či páry, tedy slovesa se stejným významem ale jinou vidovou příslušností. Například *dát – dávat*, kdy se se z dokonavého slovesa stává sufixací sloveso nedokonavé, nebo *psát – napsat*, kdy se prefixací mění nedokonavé sloveso na dokonavé. Existují také marginální vidové dvojice, u nichž je jiný celý slovesný základ např. *vzít – brát*.

Aspekt je tradičně spojován se slovanskými jazyky, jeho významové obdoby se však objevují i v dalších jazycích, např. v angličtině to vidíme na protikladu *present simple* x *present continuous* (*I write a letter.* x *I am writing a letter*), avšak zde se jedná o neprůběhovost a průběhovost, které se s tradiční vidovou opozicí perfektivnosti a imperfektivnosti prolínají jen částečně (viz 1. 1. 1. Gramatický aspekt). Navíc je aspekt v angličtině, podobně jako v italštině, pouze gramatická kategorie.

Základní vidový protiklad ve slovanských jazycích reprezentují tedy kategorie nedokonavost či imperfektivnost a dokonavost neboli perfektivnost.

Příklad: *volat* (nedokonavé sloveso) x *zavolat* (dokonavé sloveso)

Kopečný (1962, s. 6) definuje slovesný vid jako *rozlišující prvek té jazykové skutečnosti, že je možno užít našeho slovesa ve dvojích až trojích řadách paralelních tvarů, které se od sebe neliší základním slovním významem*.

Kopečný (1962, s. 15) rozlišuje kromě protikladu dokonavost x nedokonavost ještě další vidovou opozici, a to aktuálnost x neaktuálnost.

Příklad: *volat* (imperfektivum)

zavolat (perfektivum)

volávat (neaktuální násobené sloveso)

Toto pojetí však někteří lingvisti odmítají, například Poldauf. Přijímají ho naopak jazykovědci, kteří se sdružují v rámci FGP, tedy Funkčního generativního popisu (Nübler 2017).

Vid je úzce provázán s kategorií času. Je však sekundární gramatickou kategorií oproti času, který je kategorií primární. Křížení vidu a času je možné nejlépe ukázat na přítomném čase, jelikož přítomná forma je, co se týče kategorie času, bezpříznaková (Kopečný 1962, s. 26).

Vid můžeme někdy poznat podle tvaru slovesa, obecně lze říct, že většina jednoduchých nederivovaných sloves jsou imperfektiva (*spát, jíst, pracovat* ad.), nelze to ale brát jako pravidlo, protože stejnou formu má i spousta nedokonavých sloves (např. *koupit, říct, dát, hodit* aj.). Slovesa, která vznikla derivací pomocí prefixu bez sufixu jsou vždy perfektiva. Naopak slovesa, která obsahují vidově relevantní sufix (kromě *-nou-*), jsou imperfektiva. V tomto případě není důležité, zda obsahují také prefix. Jedná se například o slovesa se sufixem *-áva-* (*předělávat*), *-íva-* (*chodívat*). Slovesa se sufixem *-nou-* mohou patřit jak k perfektivům (pokud vznikla deverbální derivací, např. *kopat > kopnout*), tak k imperfektivům (pokud naopak deverbální nejsou, např. *stárnout, táhnout* aj.) (Nübler 2017).

1. 2. 1. 1. Formální prostředky k tvoření vidových párů

Vidové protějšky tvoříme pomocí prefixace, sufixace a okrajově k tomu slouží také supletivnost kořene a sufixů.

➤ Prefixace

- Ve vidovém systému značí derivace pomocí předpony vždy změnu od nedokonavého vidu k dokonavému, např. *volat > zavolat; jíst > najíst se; budít se > probudit se* aj.
- V češtině máme následující vidově relevantní prefixy: *do-*, *na-*, *nad(e)-*, *o-*, *ob(e)-*, *od(e)-*, *po-*, *pod(e)-*, *pro-*, *pře-*, *před(e)-*, *při-*, *roz(e)-*, *s-/se-*, *u-*, *v-/ve-*, *vy-*, *vz-/vze-*, *z-/ze-* a *za-* (Nübler 2017). Sémantikou těchto předpon se budeme dále zabývat v oddíle 1. 2. 3. Sémantika českých prefixů
- I v této otázce panuje nesoulad mezi jazykovědci. Např. Maslov, Isačenko či Komárek se staví proti vzniku dokonavých vidových protějšků pomocí prefixace, tuto tezi naopak zastávají Kopečný, Šlosar či Nübler.

➤ Sufixace

- Derivace pomocí přípon neboli sufixů se využívá k tvoření nedokonavých protějšků k prefigovaným perfektivům (např. *dodělat > dodělávat, zapsat > zapisovat* aj.). Tímto způsobem se tvoří tzv. sekundární imperfektiva.

- Čeština čítá tyto vidově relevantní sufixy: *-áva-* (*svolávat*), *-íva-* (*chodívat*), *-va-* (*odkrývat*), *-a-* (*zamluvit* > *zamlouvat*), *-e-* či *-ě-* (*dopustit* > *dopouštět*), *-ova-* (*zapsat* > *zapisovat*).
- Supletivnost kořene
  - Tento formální prostředek se vyskytuje pouze u nízkého počtu sloves, např. *vzít* (perfektivum) vs. *brát* (imperfektivum). U několika sloves můžeme pozorovat také supletivnost sufixů při tvoření nedokonavého protějšku k prefigovanému odvozenému slovesu (např. *najít* > *nacházet*; *roznést* > *roznášet* aj.) (Nübler 2017).

1. 2. 1. 2. Slovesa dokonavá

Dokonavá slovesa vyjadřují děj, který byl či bude ukončen, tedy děj nějakým způsobem časově ohraničený. Například mohu říct „Marie napsala báseň“. Sloveso *napsat* vyjadřuje, že proces psaní je již ukončen, bylo dosaženo cíle. Když stejný příklad převedu do budoucího času, tedy „Marie zítra napíše další báseň“, tak tím vyjadřuji, že Marie se v nějakou chvíli rozhodne a za další chvíli napíše báseň. To znamená, že když báseň bude hotová, činnost bude ukončena a bude dosaženo cíle.

Jde například o tato slovesa: *zavolat*, *připsat*, *vytáhnout*, *najíst se*, *vyspat se*, *zazpívat* aj.

Ve školních mluvnicích se často uvádí, že dokonavá slovesa se užívají vždy v budoucím či minulém čase, tzn. že nevyjadřují aktuální přítomnost a jejich paradigma času je tedy neúplné. Kopečný (1962, s. 36) však ukazuje, že perfektiva se mohou vyskytovat i ve formě neaktuálního přezentu, např. *nasmát se*, *nadřít se*, ale také *ujít* či *uběhnout* (jistou vzdálenost).

1. 2. 1. 3. Slovesa nedokonavá

V rámci vidové dvojice můžeme nedokonavá slovesa definovat jako bezpříznaková. Neříkají nám, zda byl děj dokončen či nikoliv. K dosažení cíle a dokončenosti se vůbec nevyjadřují. Pokud řeknu například „včera jsem psala seminární práci“, není ze slovesa *psát* jasné, zda jsem práci již dopsala, nebo ne. Děj je tedy časově neohraničený. Stejně je to i v případě přítomného („zrovna píšu seminární práci“) či budoucího času („zítra budu psát seminární práci“). Samozřejmě neukončenost v tomto případě neznamená, že děj trvá neustále, bez přestávky.

Děj však není ukončen z důvodu dosažení cíle, ale protože uběhl nějaký čas. Imperfektiva tedy vyjadřují průběh děje.

Jedná se například o slovesa: *vařit, skákat, jít, plést, pracovat, sedět, jíst, pít, plavat* aj.

Infinitivy nedokonavých sloves se kombinují s pomocným slovesem *být* ve futuru (např. *budu psát*), u dokonavých sloves toto nelze (**budu napsat*). Dále se imperfektiva často pojí s fázovými slovesy (např. *začnu psát* x **začnu napsat*). Nedokonavá slovesa se kombinují s časovými příslovečnými určeními, na něž se ptáme otázkou „jak dlouho?“ (např. *Psal dopis hodinu.*) Imperfektiva také tvoří deriváty na *-ící* (píšící dopis x **napíšící*) (Nübler 2017).

1. 2. 1. 4. Slovesa obouvidová

Téměř každé sloveso můžeme klasifikovat buď jako imperfektivum nebo perfektivum. Obouvidovost sloves, o níž se zmiňují české gramatiky, je pouze zdánlivá výjimka (Nübler 2017). Obecně můžeme o obouvidovosti hovořit u sloves cizího původu, jež končí na *-ovat* (*analyzovat, absorbovat, inspirovat, resuscitovat* či *realizovat*).

Kopečný (1962, s. 43) říká, že u domácích sloves je obouvidovost sloves velmi výjimečným jevem. Podle něj máme v češtině jen několik tzv. biaspektuálních sloves s příponou *-ovat*, např. *jmenovat* či *věnovat*. Tuto zdánlivou výjimku jazykovědci někdy vysvětlují jako homonymii obou vidových forem, tedy že jednou je sloveso *jmenovat* nedokonavé a v jiném případě naopak dokonavé. V jazyce je někdy patrná tendence nahrazovat tato slovesa jednoznačnými derivovanými perfektivy (např. *vyjmenovat*). Tento jev můžeme pozorovat i u sloves cizího původu (*zrealizovat, zanalyzovat* aj.)

1. 2. 1. 5. Nepárovost

Ne všechna slovesa v češtině mají svůj vidový protějšek. Pokud má sloveso jenom jeden tvar, tedy je pouze dokonavé či nedokonavé, hovoříme o nepárovosti slovesa. Nejčastější příčiny nepárovosti najdeme v sémantice slovesa. Jedná se tedy o *perfektiva tantum* a *imperfektiva tantum* (Kopečný 1962, s. 109).

- Perfektiva tantum – podle Kopečného (1962, s. 109) je jejich existence dána jak svérázným významem, tak i specifickou formální stránkou, popř. knižním výrazem.

Jsou to slovesa:

- slangová (*projet to, roznést koho (na kopytech), zřít koho*)

- dále neaktuální perfektiva (*vydržet* něco, *dokázat* něco); s tím souvisí tzv. výsledkový typ sloves (např. *nanosit vody*, *nasekat dříví*)
- také afektivní výrazy (*zabásnit si*, *zaplavat si*, *pohrát si*); silně afektivní jsou i slovesa *zabásnout* či *zamáznout* aj.
- slovesa vyjadřující velkou míru děje či vyčerpání (*upsat se*, *upít se*, *usmát se*); s tím souvisejí slovesa s předponou *vy-* (*vybouřit se*, *vypsát se*; *vytančit si*, *vyběhat si* místo/postavení)
- Imperfektiva tantum – Kopečný (1962. s. 111) uvádí tato nepárová nedokonavá slovesa:
  - slovesa modální (*mušet*, *moct*, *smět*, *chtít* aj.)
  - často také slovesa stavová (*být*, *mít*; ale také *žít*, *spát*, *slušet*, *klečet*, *ležet*, *sedět*, *stát* ad.); k nim mají blízko i další nepárová slovesa (např. *dbát*, *pečovat*, *hlídat* či *varovat*)
  - dále tzv. slovesa s dlouhou předponou (*následovat*, *nenávidět*, *záležet* či *záviset*)
  - slovesa metaforická (*hledět si* čeho, *plést se* do čeho, *vést si* dobře; *dolézat* za kým, *donášet* na koho, *nadržovat* či *podlézat*)
  - nedeterminovaná slovesa pohybu (*běhat*, *brodit se*, *chodit*, *toulat se* aj.)

1. 2. 1. 6. Protiklad determinovanosti a nedeterminovanosti

Se základní vidovou opozicí dokonavých a nedokonavých sloves souvisí historicky starší protiklad determinovanosti a nedeterminovanosti. Kopečný (1962, s. 12) definuje determinovanost jako zaměřenost slovesa na bližší určení, na udání objektu či cíle slovesného děje. Naopak slovesa nedeterminovaná jsou taková, která se skládají z několika činností nebo se děje opakuje. Dnes je tato opozice patrná jen na malé skupině sloves. Kopečný (1962, s. 13) uvádí jako determinovaná slovesa *jít*, *jet*, *vézt*, *běžet* či *nést*, jako nedeterminované protějšky pak *chodit*, *jezdit*, *vozit*, *běhat* a *nosit*.

1. 2. 1. 7. Neaktuální násobenost vs. prostá nedokonavost

Kopečný (1962, s. 15) zmiňuje ve své publikaci ještě další vidovou opozici, a to neaktuální násobenost proti prosté nedokonavosti. Gramatický rys *neaktuálnost* a slovníkový rys *násobenost* se podle Kopečného sdružují ve třetím vidovém tvaru u sloves typu *chodívám*, *dělávám* aj.

Naopak aktuální slovesa jsou ta, jež vyjadřují činnost probíhající v okamžiku výpovědi. V některých jazycích můžeme pozorovat speciální formu vyjádření aktuálnosti neboli průběhovosti, např. *present continuous* v angličtině (*I am working.*) proti *present simple* (*I work.*) V angličtině i jiných jazycích existuje příznaková slovesná forma aktuálnosti, zatímco v naší řeči takovou formu nenajdeme. Na druhou stranu však v češtině existuje příznaková forma vyjádření neaktuálnosti. Jsou to právě slovesa *nosívám, volávám* ad.

1. 2. 2. Povaha slovesného děje

Povaha či způsob slovesného děje (neboli Aktionsart) je poměrně komplikovaně provázán s kategorií slovesného vidu. Tato kategorie je oproti vidu čistě lexikální (viz 1. 2. 1. Vid). Využívá však stejné formální prostředky, tedy derivační sufixy a prefixy. Na rozdíl od kategorie vidu se při tvoření forem způsobu slovesného děje užívají také klitické morfémy *si* a *se*.

Vid a povaha slovesného děje byly pojmově rozlišeny S. Agrellem již v roce 1908 a ve třicátých letech se jejich definováním zabývali další lingvisté (např. Koschmieder). Přesto však někteří slovanští lingvisté dlouho oba pojmy směřovali pod jeden termín a v románské lingvistice se tak děje mnohdy dodnes (Hamplová 1994, s. 7). Míšení obou kategorií souvisí právě s faktem, že obě kategorie využívají stejných formálních prostředků (Nübler 2017).

V lingvistice běžně rozlišujeme dva hlavní přístupy k problematice způsobu slovesného děje (zkratka: z. s. d.).

V první koncepci se z. s. d. považuje za derivační kategorii. Za způsob slovesného děje se tedy pokládají slovesa, která jsou utvořena derivací od jiného slovesa a při derivačním procesu dochází k modifikaci lexikálního významu. Pokud tedy jako příklad vezmeme sloveso *psát*, tak toto samotné se nepovažuje za z. s. d., protože není derivováno. Avšak slovesa od něj derivovaná, tedy *dopsat*, *popsat*, *připsat*, *přepsat*, *zapsat*, jsou již formy z. s. d. Mohlo by se zdát, že dokonavý protějšek slovesa *psát*, tedy *napsat*, je také formou způsobu slovesného děje, ale není tomu tak, jelikož se nejedná o modifikaci lexikální, nýbrž gramatickou. Jedná se tedy o čistě vidovou opozici. Existují však i modely, ve kterých se sloveso *napsat* považuje za formu z. s. d., jelikož tyto odmítají tvoření vidové opozice prefixací. Slovesa způsobu slovesného děje mohou vznikat také sufixací. Nedokonavá slovesa *pospávat* či *pozpěvovat* nejsou vidovými protějšky k perfektivům *pospat* a *pozpívat*. Obsahují však další lexikální komponent: vyjadřují, že se činnost děje vícekrát, opakovaně, proto jsou nutně chápány jako formy z. s. d. Podle druhu lexikální modifikace rozlišujeme různé skupiny způsobu slovesného děje, viz oddíl 1. 2. 2. 1. Nejčastější kategorie způsobu slovesného děje, například sloveso *připsat* tvoří skupinu s dalšími slovesy (*přikreslit*, *přilepit*, *přistavět* aj.), která obsahují lexikální komponent „připojit něco výchozím dějem“ (Nübler 2017).

Některé skupiny z. s. d. jsou signalizovány jedním určitým formantem (např. slovesa ve skupině s lexikálním komponentem označující „dovedení děje do konce“ vždy obsahují prefix *do-*), v jiných skupinách se naopak uplatňuje více formantů zároveň (např. prefix *vy-* + klitický morfém *se* ve slovesech typu *vyspat se*). V tomto prvním pojetí nastává problém u sloves, jež

ztratila spojení s výchozím slovesem (např. *najít* či *popsat* ve významu „vyličit“). U těchto sloves je tedy nejasné, zda představují formy z. s. d. V různých verzích této koncepce se používají i další termíny, nejčastěji *obecný charakter slovesného děje* (Nübler 2017).

Naopak ve druhé koncepci chápání způsobu slovesného děje se z. s. d. nepovažuje za derivační kategorii. Formy z. s. d. jsou tedy slovesa bez ohledu na to, zda jsou derivovaná od jiného slovesa, či nikoliv. Rozhodují zde pouze paralely v lexikální sémantice menšího či většího počtu sloves, které je umožňují spojit do skupin z. s. d. Proto sem patří například i sloveso *najít*. V tomto pojetí se způsob slovesného děje považuje za kategorii, která sleduje sémantickou klasifikaci všech sloves. Skupiny z. s. d. mají tedy společný sémantický příznak, avšak nedisponují společným formantem. V tomto druhém přístupu se někdy užívá staršího termínu *aktionalita* (Nübler 2017).

1. 2. 2. 1. Nejčastější kategorie způsobu slovesného děje

Jelikož východiska pro určování skupin způsobu slovesného děje jsou značně rozdílná, bývá jejich počet i rozdělení poměrně nejednotné. V jednotlivých koncepcích se někdy vyskytují různé termíny pro stejné skupiny sloves, či naopak stejné termíny pro naprosto odlišné skupiny z. s. d.

Nübler (2017) uvádí tyto nejčastější kategorie způsobu slovesného děje.

- a) **Ingresiva**, tedy slovesa označující počátek děje, např. *zakašlat*, *zakřičet*, *zamyslet se* aj. Mohou charakterizovat pouze krátký časový úsek (*zakašlat* označuje jedno, většinou krátké zakašlaní, které dále nepokračuje). Ingresivní slovesa někdy také vyjadřují počátek stavu (např. *sednout* (*si*) ve smyslu počátek sezení).
- b) **Evolutiva**, tedy slovesa označující počáteční fázi děje. Charakteristickým formantem je předpona *roz-* (např. *rozplakat se*). Oproti ingresivům je u nich patrný pozvolný počátek děje.
- c) **Delimitativa** jsou slovesa, která označují (většinou) krátké trvání děje, například *pospat* či *posedět*. K těmto slovesům se často připojuje formant *si*, ten pak vyjadřuje další sémantický rys „podle libosti“.
- d) **Rezultativní skupina** se objevuje jen u lingvistů, kteří odmítají tvoření vidového protějšku prefixací. Jsou to slovesa, která jsou v jiných koncepcích chápána jako derivovaný dokonavý partner odpovídajícího nederivovaného imperfektiva. Jedná se tedy o slovesa typu *napsat*, *zaplatit*, *zavolat* aj.

- e) **Terminativa** či **konfektiva** jsou slovesa vyjadřující průběh celého děje až do konce, např. *propracovat* (něco), *přečíst* apod.
- f) **Perdurativní slovesa** označují proces trvající určitou dobu. Tato doba může být explicitována užitím výrazu v akuzativu, např. *protancovat* (celou noc).
- g) **Finitiva** neboli **kompletiva** označují konečnou fázi děje. Jedná se o slovesa s formantem *do-*, např. *dočíst*, *dodělat*, *dohrát* aj.
- h) **Egresivní slovesa** označují konec děje, např. *odzvonit*, *odučit* apod.
- ch) **Exhaustiva** vyjadřují trvání děje až do konce, popř. k smrti. Jedná se např. o slovesa *ubřečet se*, *uhnat*, *utancovat se/někoho* atd.
- i) **Totální skupinu** tvoří slovesa, v nichž je obsažen komponent „zcela či důkladně“, např. *pročistit*, *promrznout* apod.
- j) **Saturativa** označují trvání děje až k uspokojení subjektu. Jedná se například o slovesa *najíst se*, *vyspat se*, *vybrečet se* apod.
- k) **Extenzivní slovesa** obsahují sémantickou složku „hodně, často, dlouho“, např. *napracovat se*, *namluvit se*, *nasedět se* ad.
- l) **Kumulativa** vyjadřují uchopení blíže neurčené kvality objektu, často se spojují s podstatným jménem spolu s označením množství, např. *nakapat (jisté množství léku)*, *nahrabat (mnoho)* atd.
- m) **Intenzivní slovesa** značí vysokou kvantifikaci děje, např. *najet (500 kilometrů)* aj.
- n) **Excesiva** vyjadřují nadměrnou intenzitu či nadměrné trvání děje vedoucí k nežádanému výsledku, např. *přepít se*, *přesolit*, *přejíst se* apod.
- o) **Distributivní skupina** obsahuje slovesa vyjadřující několikanásobný průběh děje v časové posloupnosti, např. *pozamykat*, *povyhazovat* aj.
- p) **Atenuativa** značí oslabenou intenzitu děje nebo jeho neúplné naplnění, např. *přibarvit* (ve smyslu trochu nabarvit) či *přisolit* apod.
- q) **Semelfaktiva** neboli **okamžitá slovesa** spojují jednorázový průběh děje s časovou minimalizací. Jsou tvořena převážně od frekventativ (viz bod v)). Jedná se o slovesa *bodnout*, *kopnout*, *mávnout* aj.
- r) **Momentální slovesa** vyjadřují momentální dále nespecifikovaný děj, např. *dát*, *hodit*, *koupit*, *najít* ad.

- s) **Iterativa** neboli **frekventativa** spojují opakování děje s významem obvyklosti, např. *dělat, chodit, vidat* apod. U těchto sloves je poměrně problematické zařazení mezi skupiny z. s. d. Je to možné pouze, pokud odmítneme *iterativnost* jakožto gramatickou kategorii.
- t) **Deminutiva** spojují opakovanost děje s oslabovací významovou složkou, např. slovesa *pozpěvovat, pospávat, pobrukovat* apod.
- u) **Komitativní slovesa** vyjadřují doprovodný děj, např. *přikusovat (chléb k něčemu)*.
- v) **Frekventativa** mohou také označovat několikanásobný průběh děje, např. *bodat, kopat, mávat*. Pomocí sufixu *-nou-* se od nich odvozují semelfaktiva.
- w) **Stativa** jsou slovesa stavová, např. *sedět, milovat, ležet* apod.
- x) **Dekurzivní slovesa** vyjadřují kontinuálně probíhající děj, např. slovesa *psát, myslet, zpívat* ad.
- y) **Mutativa** vyjadřují přijímání určité vlastnosti, nejčastěji vyjádřené kořenovým morfémem. Jedná se o slovesa *bohatnout, černat, šedivět* apod.

Počet sloves, která patří do určité skupiny způsobu slovesného děje, se značně liší. Podstatné je však, že všechna slovesa můžeme přiřadit k jednomu z obou vidů, slovesa skupin (a)-(r) jsou dokonavá, naopak ve skupinách (s)-(y) nalezneme imperfektiva. Toto zařazení je nezávislé na tom, zda slovesa mají svůj vidový protějšek (Nübler 2017).

1. 2. 3. Sémantika českých prefixů

Dominantní postavení předpon při tvoření sloves je nepochybné. Slovtvorná funkce předpony je podmíněna pouze podmínkami sémanticky motivované kompatibility slovesného základu a prefixu (Uher 1987, s. 6). Vid a způsob slovesného děje jsou kategorie lexikálně-gramatické, stejně tak i prefixy jsou při tvoření sloves prostředky stejného typu.

Uher (1987, s. 15) na základě své analýzy říká, že nejčastější významy v sémantice prefixativ, tedy předponových sloves, jsou následující: slovesa vyjadřující směr (např. *dodat, obejít, otočit, projet, sejít se* aj.), s. vyjadřující míru (např. *naklonit, pokrčit* či *přidat*), vyjádření rezultativnosti (*napsat, otočit, skončit* aj.) a dále slovesa vyjadřující čas či fázi (např. *zahájit*).

1. 2. 3. 1. Funkce, význam a status slovesných předpon

Pod pojmem funkce slovesné předpony rozumíme vliv, který má připojení předpony k slovesnému základu na hodnocení prefixativa z hlediska jazykových rovin (Uher 1987, s. 19).

Primární funkce předpon je slovtvorná. Další vlastní funkce prefixů je rovněž f. verbalizační. Tu najdeme u sloves, u nichž předpona sice není nositelem verbálního charakteru, ale tvoří část složeného morfému, bez které by sloveso neexistovalo (např. *uzemnit* či *zpřístupnit*) (Uher 1987, s. 19-20). Dále rozlišujeme i nevlastní funkce předpon, sem patří f. perfektivizační. Ta značí, že spolu s významovou obměnou slovesného základu dochází při prefixaci také k dodání příznaku dokonavosti.

Prefix *po-* má navíc jednu speciální funkci, a to f. futurálně-gramatickou, tzn. že vyjadřuje rys budoucího času, pouze však u omezeného počtu sloves začínajících touto předponou ve spojení s přítomnými formami (Uher 1987, s. 21). Mezi další fakultativní funkce předpon, patří funkce stylistická a syntaktická.

Termíny význam a funkce se někdy překrývají. Uher (1987, s. 22) rozumí pod pojmem význam to, čím se účast předpony konkrétně projeví při lexikálně-sémantické změně základového slovesa ve s. nově utvořené. Předpona tedy uplatňuje svou funkci pomocí své sémantiky. Předpony jsou často polysémné, častěji ty abstraktní. Konkrétní významy předpon jsou spjaty s prostorovou sémantikou, naopak abstraktní prefixy jsou od této sémantiky ve větší či menší míře vzdáleny (Uher 1987, s. 23).

Uher (1987, s. 26) definuje slovesný prefix jako polyfunkční vícero významový–morfém aglutinačního typu. Je to nejdůležitější prostředek slovesné determinace, v jejímž rámci se uplatňuje jako vidový morfém.

1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině

Po formální stránce představují české prefixy poměrně uzavřený inventář, jenž obsahuje 20 následujících předponových morfémů: *do-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob-*, *od-*, *po-*, *pod-*, *pro-*, *pře-*, *při-*, *před-*, *roz-*, *s-*, *u-*, *v-*, *vy-*, *vz-*, *z-* a *za-* (Uher 1987, s. 27).

Některé prefixy mohou být synonymní, např. předpony vyjadřující stejný nebo téměř totožný prostorový rys (*za-/přitlačit*), předpony s totožným kvantitativním významem (*o-/zpozdit se*) či prefixy vyjadřující stejný existenční význam (*ob-/zjevit se*) (Uher 1987, s. 62). Jiné prefixy jsou však antonyma, např. dvojice *při-/od-*, *do-/od-*, *s-/roz-* či *vz-/od-*.

U následujícího přehledu budeme vycházet z 6. kapitoly publikace *Slovesný vid* Františka Kopečného (Kopečný 1962, s. 114-133). Kopečný (1962, s. 114) sestavil pořadí jednotlivých předpon od těch nejkonkrétnějších k předponám víceméně abstraktním.

➤ PŘED-

- Význam předpony se shoduje s lexikálním významem totožné předložky, a to ve významu místním i časovém. Předložka *před* označuje směřování děje či umístění vně přední strany nebo na přední stranu něčeho/někoho (např. *předjet*, *přeběhnout*, *předložit*, *představit*); ve významu časovém pak vyjadřuje dřívější zařazení děje (např. slovesa *předplatit*, *předvídat* aj.).
- Tato předpona se vyskytuje někdy i v oslabeném významu, např. *předčítat* je nyní skoro synonymem ke slovesu *číst*, a u slovesa *předpokládat* je již význam předpony zcela abstraktní.

➤ NAD-

- I u tohoto prefixu je význam totožný jako sémantika předložky *nad*, která vyjadřuje směřování děje výše, než je něco/někdo: např. *nadepsat*, *nadhodit*, *nadlehčit*, *nadzvednout* aj.
- I tato předpona se vyskytuje v přeneseném významu, např. *nadbíhat* komu.

- POD-
  - Prefix je také konkrétní v lexikálním významu předložky *pod*, jež vyjadřuje směřování děje či umístění děje níže, než je něco/někdo: např. *podložit, podjet, podcenit, podepsat (se)* ad.
  - V přeneseném významu se vyskytuje např. u sloves *podlehnout* či *podvést*.
- V-
  - Rovněž tato předpona odpovídá lexikálnímu významu předložky *v*, která označuje umístění či polohu uvnitř něčeho: např. *vejít, vpustit, vhodit* či *vložit*.
- OD-
  - Prefix má většinou konkrétní význam předložky *od*, která vyjadřuje směřování děje pryč z blízkosti něčeho/někoho, odněkud. Tento význam má předpona v řadě nepřechodných sloves (např. *odejít, odstoupit, odběhnout*). Prefix může značit i opačný význam „činností nahradit“, např. u slovesa *odpracovat*.
  - Oslabený význam předpony pozorujeme např. u sloves *odbyt* co/koho, *odvolat se* na koho či *oddat se*.
  - U dalších sloves má prefix perfektivizující funkci, např. *odstěhovat* či *odsoudit*.
- VZ-
  - Tento prefix může vyjadřovat zaprvé význam „vzhůru“, např. u sloves *vzlétnout, vznést se* či *vzrůst*. Tento význam je již oslabený u slovesa *vznést* (prosbu/dotaz) a ještě více u *vzdát se*.
  - Předpona může figurovat také ve významu „vzplanutí děje“, např. *vzplanout* či *vzrušit se*.
- OB-
  - Prefix vyjadřuje význam „okolo“, např. *objet, obeplout* či *oběhnout*. Totožný význam má i prefix *o-*, běžně se vyskytují jako synonyma (např. *obvázat/ovázat*).
  - Čistě perfektivizující funkci má prefix u sloves *obvinit, obhájit* či *oběsit*.
  - Předpona se vyskytuje také v metaforickém významu, např. u *obelhat* či *obehrát*.

- DO-
  - Tato předpona vyjadřuje dovršení činnosti, dovedení děje do konce, např. *dočíst, dohrát, dodívat se* či *dopsat*.
  - Vyskytuje se také ve významu dosažení hranice či dovedení činnosti k cíli, např. *dojet, doběhnout, doplavit* aj.
  - Prostě perfektivizující funkci má tato předpona jen zřídka, např. u sloves *dosvědčit* či *donutit*.
- ROZ-
  - Předpona vyjadřuje jednak „činností rozdělit na dva nebo různé směry/části“, např. *rozkousnout/rozkousat, rozpažit, rozbít, rozdělit, rozjet se* atd.
  - Také označuje rozprouzení činnosti, např. *rozestavět* či *rozepsat* (práci). Běžně se činnost „rozproudí“ až po dosažení náležité míry, např. u sloves *rozjet se, rozesmát, rozzlobit* aj.
- PŘI-
  - Prefix má konkrétní význam předložky *k*, tedy směřování děje/pohybu do blízkosti něčeho/někoho: např. *přijet, přiběhnout, přisednout, přivinout se, přilepit, přirazit* aj.
  - I ve funkci perfektivizující má předpona konkrétní význam, např. *přiblížit se, přivábit* či *přikázat*.
- PŘE-
  - Tato předpona figuruje jednak v místním významu „na druhou stranu“, např. *přeběhnout, přejít, převézt*. Časový význam již není tak konkrétní (např. *přečkat, přetrpět* aj.)
  - Dále značí odstín nadměrnosti, patří sem zejména slovesa objektová: např. *přesolit, přehlasovat, přeplnit* či *přestřelit*. Oslabený význam vyjadřuje něco „činností zdolat“, např. *překonat* či *přemluvit*.
  - První dva významy těsně souvisí s lexikálním významem předložky *přes*, která označuje směřování děje z jedné strany na druhou.
  - Prefix se také vyskytuje ve významu „udělat něco znova“, např. *přešít, převléct, přezout se* aj.
  - Prostě perfektivizující funkci má předpona zřídka, např. *přečíst* či *přenocovat*.

➤ PRO-

- Základní konkrétní význam je „naskrz“, někdy se zde prefix překrývá s předponou *pře-*. Prefix se takto vyskytuje ve významu místním (např. *proběhnout, projet, prokopat* aj.), časovém (např. *probdít, proplakat, prospat*) a také obrazně (např. *procítit* či *protrpět*).
- Oslabený význam vidíme nejvíce u sloves *pronajmout, propustit, prohlásit, pronést* (větu) či *prosadit něco*.
- Čistě zdokonavující funkci má předpona u sloves *probudit, projevit se* nebo *proměnit*.

➤ S-

- Předpona se vyskytuje jednak ve významu „dohromady“: např. *sejít se, spřátelit se, sžít se, sbalit* či *svézt*.
- Dále pak ve významu „dolů“: např. *sejít, sletět, spadnout* či *seskočit*.
- Oslabený význam vidíme u sloves *snést* (ve významu něco přetrpět) či *sehnat*.
- Sloves, ve kterých má předpona prostě perfektivizující funkci, je již více. Přesto jsou patrné konkrétní významy, tedy „dohromady“ (např. *seřadit, svázat*), „dolů“ (*sklonit se, schoulit se*) a „úplně“ (*sníst, shořet, spálit* či *splést*).

➤ O-

- Základní konkrétní význam je „okolo“, podobně jako u prefixu *ob-*: např. *oběhnout, ohraničit, olepit (oblepit), omotat (obmotat)* aj.
- Oslabený význam má předpona např. u sloves *opravit, ověřit si, otéct* (ruka/noha) či *ohrnovat* (nos).
- I v prostě perfektivizující funkci předpony je patrný její základní lexikální význam, např. *obalamutit, oklamat, očesat* (strom) či *ostříhat*.

➤ VY-

- Předpona označuje zaprvé význam „z něčeho ven“, popřípadě také „vzhůru“: např. *vyhodit, vyjet* (z domu či do kopce), *vyletět, vynést* (ven i nahoru) aj.
- Dále se vyskytuje ve významu vyčerpání děje, např. *vyschnout, vystudovat* či *vyvařit* (maso).
- Prostá perfektiva mají vždy základní lexikální význam: např. *vyrůst, vykrvácet, vyblednout, vyčistit* aj.

- NA-
  - Počínaje touto předponou začíná být význam spíše abstraktního charakteru.
  - Základní lexikální význam předložky *na* má předpona např. u sloves *nabodnout*, *nabrat*, *nalepit* (plakát na zeď), *nanést* (barvu) aj.
  - Dále se předpona vyskytuje ve významu „mnohosti a intenzity“, většinou vyjadřuje velkou míru něčeho, např. *nabrat* (vody; na sebe), *natočit* (piva), *nafackovat*, *nařezat* (komu) aj.
  - Může ale označovat také význam načetí (např. *načít*, *nakousnout*) či malé míry (např. *navlhčit*, *nachýlit se*).
  - Někdy je význam předpony nezřetelný, např. *napřáhnout* (ruku) či *nabít* (pušku).
- ZA-
  - Základní význam prefixu je „směrový“, ale i ten je poměrně neurčitý: např. *zajet*, *zajít*, *zaletět* (kam), *zabloudit*. Oslabený význam je patrný např. u sloves *zadržít*, *zabodnout (si)*, *zabít* aj.
  - Druhý význam „vzplanutí děje“ je zřetelnější, bývá spojen s pocitem malé míry: např. *zablesknout se*, *zastesknout si*, *zaskotačit si* aj.
  - Prostá perfektiva jsou také často spojena s lexikálním významem, ať už prvního (např. *zabalit*, *zapečetit*, *zarámovat*, *zašpinit*) či druhého typu (např. *zatřást*, *zavrtět*, *zamrkat*, *zazvonit* aj.)
- Z-
  - Prefix vyjadřuje většinou změnu stavu, a to i u prostých perfektiv. Změna stavu může být ve významu „stát se jakým“: např. *zeslábnout*, *zbláznit se*, *zblbnout*, *zestárnout*, *zmodrat* aj. Dále také ve významu „učinit jakým“: např. *znárodnit*, *zobecnit*, *zkrátit*, *zmenšit*, *zchladit* aj.
  - Oslabený význam má předpona u deverbativ: např. *zkazit*, *zničit*, *zmást*, *zrušit* či *ztlumit*.
  - Prefix může označovat také odstín „důkladně či úplně“: např. *zbít*, *zfackovat*, *zmáčet*, *zpotit (se)* aj.
  - Poslední je význam „odlukový“: např. *zříct se* či *zběhnout*.

- U-
  - Předpona má výrazný „odlukový“ význam: např. *ubrat, upít, ukrojit, ulomit* či *utrhnout*.
  - Vyskytuje se také v opačném významu tam, kde *u-* vzniklo z původní předpony *v-*: např. *ukolébat, uvěznit* či *upadnout* (do léčky).
  - Dále vyjadřuje význam schopnosti či možnosti: např. *unést, utáhnout, uzvednout, ujít* aj. Také označuje něco „dějem zmocit či udolat“, např. u sloves *ubít, uchlácholit, uprosit* ad.
  - Oslabený význam vidíme u sloves *usoudit, ukázat, urazit* (koho) či *ukvapit se*.
  - Na rozdíl od jiných je tato předpona u prostých perfektiv opravdu „vzorná“, tedy lexikálně „prázdná“: např. *udělat, ušít, uvařit, upéct, usušit* ad.
- PO-
  - Prefix se významově liší od předložky. Rozlišujeme různé významy lexikální a gramatické.
  - Prvním lexikálním významem je „v. posobnostní“, tedy vyjadřující postupné zabírání/zaplňování plochy: např. *poroznášet, poskrývat, pokrýt, popsát, potřít* (chléb máslem), *povléct* (postel) aj.
  - Předpona také často označuje afektivní odstín malé míry: např. *pokrčil* (rameny), *pozvedl* (ruku), *pobýt, posedět* aj. V tomto významu jsou velmi zřetelná slovesa s dvojnásobným prefixem: *poposednout, popojít* či *popotáhnout*.
  - Vybledlý význam je patrný u sloves, kdy je *po-* nadbytečné (např. *podarovat, ponechat, poranit* aj.); když základní sloveso neexistuje (např. *pokusit se, poslechnout, potřebovat*), a nebo předponové sloveso není se základovým významově spojeno (např. *postrádat, poručit, povolit, popřít* ad.)
  - Gramatický vidový význam může vyjadřovat různé lexikální odstíny: malé míry (např. *postěžovat si, pozlobit, pobavit (se)*), postupného zabírání plochy (*pocínovat, posypat, pocukrovat, posolit* aj.). Dále je vidový význam patrný i u sloves bez viditelného lexikálního odstínu (např. *postavit, pověsit, porodit, porozumět, posnídat* ad.) V některých případech dochází ke změně základu slovesa (např. *počkat-čekat, políbit-libat, poklonit se-klanět se* aj.)

1. 2. 3. 3. Skupiny předponových sloves sdružených podle významů prefixů

Uher (1987, s. 66-84) rozlišuje skupiny prefixativ podle jednotlivých významů prefixů. Vzhledem k polysémnímu charakteru předpon je zřejmé, že se v jednotlivých kategoriích opakují.

a) Prostorová prefixativa

Kromě předpony *z-* mají všechny ostatní prostorový význam. Takto utvořená prefixativa jsou např. *vyjet, rozjet, předjet, najet (si), zajet, ujet, vjet, obejít, nadskočit, poskočit, seskočit, podlézt, odběhnout, přeběhnout, přiběhnout, proběhnout (se), oběhnout, vzlétnout* či *doletět*.

V rámci této kategorie můžeme vydělit prefixativa adlativní vyjadřující směr „dostředivý“ (k cíli). Do této skupiny patří předpony: *na-, po-, za-, při-, do-, u-, v-, nad-, pod-, před-, vy-, vz-* a někdy i *pro-*. Jedná se např. o slovesa *zanožit, vyskočit, přibít* či *uklonit* (Uher 1987, s. 67).

Rozlišujeme i prefixativa ablativní, která vyjadřují směr pohybu „odstředivého“ (pryč od východiska). Mezi předpony s ablativním významem řadíme: *od-, vy-, o-, s-, u-, ob-, vz-* a *z-*. Takováto prefixativa jsou např. *odletět, vyskočit, useknout, vzlétnout* či *seškrábnout* (Uher 1987, s. 67-68).

Dále mezi prostorová prefixativa patří slovesa perlativní, k nimž řadíme předpony: *pře-, ob-, pro-, o-, po-* a někdy i *nad-*. U těchto sloves je předpoklad ke dvěma různým směrovým odstínům: skrze něco (např. *přecedit, prosít*) a okolo něčeho (např. *obtočit, omotat*) (Uher 1987, s. 68-69).

Vydělujeme také předponová slovesa lokalizační. K nim patří předpony: *za-, v-, u-, na-, nad-, o-, pod-* a *pře-*. Základová slovesa mohou být pohybová (*lít-zalít, sypat-vysypat*) či označují umístění děje dovnitř něčeho či vyplnění něčeho (např. *stlát-ustlat, malovat-vymalovat, čadit-načadit*) (Uher 1987, s. 69).

Poslední skupina v rámci prostorových prefixativ obsahuje slovesa s oslabeným směrovým významem, která vyjadřují zvětšení v prostoru (např. *roztáhnout se*) i další modifikace děje v prostoru (např. *sbalit, protáhnout*) (Uher 1987, s. 70).

b) Časová prefixativa

Časový význam vyjadřuje těchto čtrnáct prefixů: *za-, pro-, při-, roz-, do-, na-, od-, po-, pod-, pře-, před-, vy-, vz-* a *z-*.

Do této kategorie řadíme nejprve skupiny fázových sloves. Sem patří ingresiva, evolutiva a egresiva (viz .1. 2. 2. 1. Nejčastější kategorie způsobu slovesného děje) Předpony s ingresivním významem jsou: *na-*, *roz-*, *vy-*, *vz-*, *za-* a *z-* (např. *zahořet*, *vzplanout* či *nadechnout se*). Evolutiva obsahují vždy předponu *roz-* (*rozpovídat se*), zde je však někdy problém rozlišit ingresivní a evolutivní význam. Prefixy vyjadřující egresivní význam, tedy konec děje, jsou *do-* a *od-* (např. *odhryznout* či *dopsat*) (Uher 1987, s. 71-72).

Dále vyčleňujeme prefixativa limitativní s předponami: *za-*, *po-*, *pro-*, *pře-*, *vy-* (např. *zablesknout se*, *proležet* (celý den), *poplakat* (si) či *přetrpět*).

Poslední dvě skupiny temporálních prefixativ jsou slovesa relačně-temporální a kategorie hromadně-postupného děje. První skupina často vyjadřuje „ukojování“ hladu či žízně (např. *přikusovat*, *zajídat*). Druhá skupina označuje děj s postupným rozvojem (např. *vytrhat*, *nasekat*, *porůst* aj.) (Uher 1987, s. 73).

c) Prefixativa členitého děje

V této skupině vydělujeme nejprve slovesa přerušovaně moderativního děje, kdy děj nemusí probíhat souvisle. Monopol zde má předpona *po-* (např. *polehávat*, *postávat*, *pobrukovat*). Dále sem patří distributiva s předponami *roz-*, *po-*, *vy-*, někdy i *z-* a *ob-*. Tato prefixativa jsou např. *poroznášet*, *vybíhat*, *pootvírat* či *zpřeházet* (Uher 1987, s. 74).

d) Prefixativa s kvantifikačním významem předpon

Všechny prefixy, kromě *před-*, *v-* a *vz-*, mohou nést kvantifikační význam. Tuto skupinu dělíme na slovesa moderativní, saturativní, kompletivní, intenzivní a multiplikativní.

Moderativa mají předpony *po-*, *na-*, *nad-*, *pod-*, *v-*, *ob-*, *od-*, *s-*, *z-*, *u-* a *za-*. Základové sloveso je modifikováno o různé odstíny moderativnosti, tedy umírnění. Jedná se např. o slovesa *přistříhnout*, *pohoupat*, *ukápnout* či *zavlažit*. Saturativa obsahují prefixy *do-*, *na-*, *vy-*, *od-*. Často se spojují se zvratným *se* či *si* (např. *dožít se*, *vyléčit se*, *odučit*, *napít se* aj.) (Uher 1987, s. 76-77).

Předpony s kompletivním významem jsou: *do-*, *na-*, *pro-*, *při-* a *z-*. Patří sem např. slovesa *dovařit*, *přisolit*, *propracovat* aj. Tato prefixativa se někdy mohou překrývat s egresivou. Mezi předpony intenzifikačního významu patří: *vy-*, *do-*, *na-*, *nad-*, *pro-*, *pře-*, *roz-*, *z-*, *s-* a *u-*. Řadíme sem například slovesa *vyplakat se*, *přelít*, *vyhladovět* či *ušpinit*. Poslední skupinou jsou multiplikativa, která mají pouze prefix *pře-*. U těchto sloves vidíme možnost opakování (např. *přepracovat* či *přerozdělit*) (Uher 1987, s. 77-79).

e) Prefixativa s existentním významem předpon

Základová slovesa těchto prefixativ se týkají bytí a existence člověka a přírody (*rodit se-narodit se*). Vydělujeme tři podskupiny: vzniková prefixativa, přechodově existentní prefixativa a p. zániková. Prefixy vyjadřující vznik něčeho jsou: *na-*, *o-*, *ob-*, *pro-*, *s-*, *u-*, *vy-*, *vz-*, *z-* a *za-*. Patří sem slovesa *ušít*, *vymyslet*, *objevit (se)* aj. Do druhé podskupiny patří prefixativa označující poškození či ohrožení existence (např. *brát > odebrat*, *umastit*, *zašlapat* či *postřelit*). Mezi předpony s významem zániku řadíme: *u-*, *od-*, *po-*, *roz-*, *vy-*, *z-*, *za-*. Utvořená prefixativa jsou např. *uschnout*, *zaškrtit*, *vypít* či *popřemýšlet* (Uher 1987, s. 79-81).

f) Prefixativa s modalitně-evaluačním významem předpon

V poslední skupině najdeme slovesa se všemi prefixy kromě *do-*. V této kategorii rozlišujeme čtyři podskupiny. Tou první jsou prefixativa, jež vyjadřují postoj subjektu k nastávající či možné skutečnosti (např. *promyslet*, *naplánavat*) nebo označují způsob poznání něčeho (např. *odhadnout*, *osahat*, *posoudit*). Do druhé podskupiny patří slovesa, jež hodnotí přímo děj či jeho výsledek (např. *přepočítat*, *opsat*, *dostát* aj.). Ve třetí podkategorii najdeme prefixativa, která obsahují rys hodnocení vztahů či postojů z děje vyplývajících (např. *odvděčit se*, *přesvědčit*, *posluhovat* či *odmlouvat*). Do poslední podskupiny řadíme prefixativa obsahující hodnocení vnitřního a vnějšího stavu člověka (např. *učesat (se)*, *zadýchat se*, *pocítit* či *naříkat*) (Uher 1987, s. 81-84).

1. 2. 3. 4. *Stylová příznakovost prefixů*

Předpony jsou samy o sobě stylově bezpříznakové, rysu příznakovosti mohou nabýt až ve spojení se slovesem základovým (Uher 1987, s. 84).

U některých prefixativ pozorujeme znak nespisovnosti, ať už hovoříme o prvcích nářečních (např. *dojde k nám místo přijd'*) či slangových (např. *přimístit*). Jiná předponová slovesa dnes působí knižním dojmem (např. *vzlétnout*). Archaičnost můžeme pozorovat u prefixativ, která se dříve běžně používala (např. *vyzvědět* či *naštědřit*). Expresivitu můžeme nejčastěji vidět u prefixativ s dvojnásobnou předponou (např. *rozroznášet* či *zazanadávat*). Významy takových předpon značí často různý odstín kvality (velká či malá míra děje.) (Uher 1987, s. 85).

1. 2. 4. Dvojnásobná prefixace u českých sloves

Veselý (2017, s. 18) vychází při definování dvojnásobné prefixace z D.Šlosara (1986). Ta je možná pouze, když se spojují předpony různé povahy, tedy jedna lexikálně modifikuje a druhá vyjadřuje způsob slovesného děje. Takto se spojuje např. význam prostorový s fázovým (*doroznášet*), v. prostorový a kvantitativní (*naroznášet se*) či v. prostorový s distributivním (*poroznášet*). Speciální případ, kdy se kombinují dvě předpony stejného typu je u sloves typu *poponést*, zde se však zdvojením předpony odlišuje měrové *popo-* od futurálního *po-*.

Po formální stránce je kombinabilita prefixů neomezená, rozhodující hledisko je však sémantické. Nespojují se např. prefixy antonymní (*nadpod-*), avšak kombinování s inverzní předponou je možné (např. *odobjednat*). Prefixy zdvojené mohou být buď totožné (např. *popojet*) či různé (např. *vypomoci*), vždy mají však též význam (Uher 1987, s. 30).

Veselý (2017, s. 19-22) se ve svém článku nejprve pokusil o analýzu sloves s dvojnásobným prefixem, kdy předpony mají význam opačný, tedy *nad-* a *pod-*, *při-* a *od-* či *roz-* a *do-*. Doklady takového spojení byly spíše sporadické: např. *odpřikrýt*, *odpřipnout*, kdy prefix *při-* je svou funkcí téměř součástí základového slovesa.

Zvláštním případem je velmi běžné sloveso *odnaučit (se)*. V tomto případě prefixy nejsou zcela antonymní, jelikož *na-* je čistě vidová předpona, zatímco *od-* vyjadřuje zrušení výsledku děje. Stejný význam má prefix *od-* také např. u slovesa *odobjednat*, zde je však základové sloveso silně lexikalizované (Veselý 2017, s. 21). Dále je možná kombinace předpon *do-* a *roz-*, které jsou antonymní v časové rovině (např. *dorozjet* či *dorozběhnout*), i zde jsou však doklady spíše sporadické (Veselý 2017, s. 22).

Dále Veselý (2017, s. 22-23) zkoumal spojování identických předpon. Zdá se však, že předpona *popo-* se připojuje k základovému slovesu celá najednou, a ne postupně, jako je tomu u sloves zmíněných výše. Další doklady sloves s dvojitou totožnou předponou jsou opět pouze zřídka (např. *zazapisovat* či *rozroznášet*), vždy se jedná o distributiva. Rovnou jako dvojitou se předpona připojuje například i u slovesa *vynasnažit se* atd.

Přestože dosavadní studie odhalily pouze sporadické doklady dvojnásobné prefixace, pokusíme se v praktické části o analýzu sloves s dvojitou předponou na dvojjazyčném materiálu češtiny a italštiny.

1. 3. Aspektuálnost v italštině

Italský gramatický termín *aspetto verbale* se do češtiny překládá jako *slovesný vid*, ovšem český (slovanský) vid neoznačuje stejný pojem jako aspekt v italštině a obecně v románských jazycích. V češtině zahrnujeme pod pojem *vid* tradičně pouze imperfektivnost a perfektivnost, v italské gramatice však pojmem *aspetto* rozumíme i další rysy průběhu slovesného děje. Italský „vid“ zahrnuje „kvantitu děje“, tzn. délku jeho trvání či opakování děje. Dále rozlišujeme, zda se jedná o děje uskutečněné nebo pouze zamyšlené; nebo také v jaké fázi je děj zachycen, tedy na začátku, v průběhu či na konci atd. (Hamplová 2004, s. 230).

V minulosti nebyla kategorie aspektu v italské gramatice příliš studována, to říká i Hamplová ve své publikaci *K problematice vidovosti v italštině* (1994, s. 15). Avšak v moderních gramatikách se již vymezuje gramatický aspekt od lexikálního. Gramatický aspekt, tedy *aspetto verbale*, označuje zejména opozici perfektivnosti a imperfektivnosti vyjádřenou morfologickými prostředky, zatímco aspekt lexikální, tedy *azione verbale*, vyjadřuje sémanticko-aspektuální vlastnosti slovesa.

1. 3. 1. Aspetto verbale

Salvi-Vanelli (2004, s. 109) definují *aspetto verbale* jako „*modalità con la quale lo svolgimento di un evento viene presentato*“. Jasným příkladem tohoto gramatického jevu je opozice perfektivnosti a imperfektivnosti, ta je patrná na rozdílu perfekta (1.) a imperfekta (2.). Renzi (1991, s. 23-24) uvádí tento příklad:

1. *Quel mattino, Giovanni andò a scuola.*   x   2. *Quel mattino, Giovanni andava a scuola.*

V první větě je děj zachycen globálně, zatímco ve větě druhé vidíme situaci v jejím průběhu, v určité fázi. Imperfektum ve druhé větě by mohlo být nahrazeno opisnou vazbou *stare + gerundium*, tedy *stava andando a scuola* (Renzi 1991, s. 24). Stejně jako v češtině nedokonavá slovesa nevyjadřují dovršení děje či dosažení cíle (viz 1. 2. 1. 3. Slovesa nedokonavá), ani v tomto případě ve druhé větě není jasné, zda Giovanni do školy došel. Věta by totiž mohla pokračovat: *...quando all'improvviso si sentì male*, a situace by se rázem změnila. To však neznamená, že nenajdeme příklady imperfekta, u kterých by nebylo zřetelné, že je děj dovršen. Například v následující větě je patrné, že subjekt dojedl: „*Lo trovai che mangiava abbondantemente; tanto abbondantemente che in seguito dovettero ricoverarlo per indigestione.*“ (Renzi 1991, s. 25) Přesto je dovršenost děje charakteristická zejména pro imperfektum, stejně jako u dokonavých sloves v češtině.

1. 3. 1. 1. *Aspetto imperfettivo*

Aspetto imperfettivo se v italských gramatikách dále dělí na tyto podkategorie:

a) **aspetto progressivo**

Aspekt progresivní čili průběhový popisuje děj zachycený v určitém momentu jeho průběhu. Sloveso v imperfektu můžeme v tomto případě nahradit tzv. progresivní opisnou vazbou *stare + gerundium*. V *Grande grammatica italiana di consultazione* (Renzi 1991, s. 42) jsou uvedeny tyto příklady:

1. *In quel momento, Enrico dormiva profondamente.*
2. *In quel momento, Enrico stava dormendo profondamente.*

Progresivní aspekt má dvě základní charakteristiky. Zaprvé je to fakt, že se soustředíme na jeden okamžik, v němž pozorujeme daný děj v jeho průběhu. Zadruhé se nedozvíme, jaké je pokračování děje mimo tento okamžik (Renzi 1991, s. 42).

Věta zobrazující děj v jeho průběhu není slučitelná s časovými příslovečnými určení, která začínají na předložky *in* či *per*, jež vyjadřují konec děje, např. *in due ore* nebo *per 20 minuti* (Renzi 1991, s. 43)

- **Quando arrivai, Diego mangiava in due ore.*¹

Dále není progresivní aspekt kompatibilní ani s *avverbiali culminativi, delimitativi a circoscriventi* (Renzi 1991, s. 43).

- **Quando arrivai, Franco mangiava fino alle 5.*
- **Quando arrivai, Franco mangiava dalle 3 alle 3 e mezzo.*
- **Quando arrivai, Franco mangiava fra le 3 e le 3 e mezzo.*

Naopak je ale možné jej spojit s příslovečnými určeními, jež začínají na předložku *da* (např. „*Quando arrivai, Franco mangiava da due ore.*“) (Renzi 1991, s. 43).

b) **aspetto abituale**

Aspetto abituale neboli uzuálnost vyjadřuje více či méně pravidelné opakování určitého děje.

- *In quel periodo, Marco si alzava alle 6.*²

---

¹ Tento i následující příklady progresivního aspektu z Renzi, s. 43.

² Tento i další příklady uzuálnosti z Renzi, s. 44-46.

Imperfektum můžeme v tomto případě nahradit perifrází *essere solito* + infinitiv (Renzi 1991, s. 44). Uzuálnost však neznačí, že se děj opakoval často, může tomu být i naopak, viz následující příklad. Důležitá je však určitá pravidelnost.

- *Già allora Nicola veniva raramente a trovarci durante le vacanze.*

Uzuální aspekt však nemůžeme spojit s přesným číselným označením opakování.

- **Quell'estate, Filippo ci veniva a trovare tre volte.* (Ve spojení s uzuálním aspektem tato věta nefunguje, avšak není agramatická, jelikož se může jednat o tzv. narativní imperfektum (Renzi 1991, s. 45).)

Podtypem uzuálnosti je tzv. *attitudinalità*. V tomto případě je opakovanost děje tak charakteristická, že se stává stálou vlastností podmětu.

- *La macchina di Gaetano andava a metano.*
- *Quel signore ripara le biciclette.*

Imperfektum může v určitých větách značit jak aspekt progresivní, tak uzuální (např. „*Beppe mangiava di buon appetito.*“³) Pokud ho ale zaměníme za perifráze, bude aspekt již jednoznačně pouze průběhový („*Beppe stava mangiando di buon appetito.*“) nebo uzuální (*Beppe era solito mangiare di buon appetito.*) Progresivní opisná vazba tedy není slučitelná s uzuálností a nemůže být spojena s příslovečnými určeními jako *abituamente, normalmente, spesso* atd. (**“Beppe stava spesso mangiando di buon appetito.”*).

V některých případech však můžou být ve větě vyjádřeny oba aspekty zároveň (např. „*Alberto stava di nuovo fumando quaranta sigarette al giorno.*“) (Renzi 1991, s. 47).

Uzuální aspekt je, na rozdíl od progresivního, slučitelný s příslovečnými určeními času typu *in/per un'ora* aj. (Renzi 1991, s. 48.): např. „*Orazio si allenava ogni giorno per tre ore.*“⁴ Toto příslovečné určení se však nemůže vztahovat k celkové délce trvání uzuálnosti (**Per tre anni, Franco lavorava ogni giorno con Enrico.*). Stejný předpoklad platí i pro další příslovečná určení uvedená u aspektu progresivního, (např. *fino alle 5, dalle 2 alle 3* či *tra le tre e le quattro*). Uzuální aspekt se rovněž může pojit s příslovečným určením času typu *da tre anni*. Stejně jako u aspektu progresivního toto spojení vyjadřuje interval od počátku děje

---

³ Příklady v tomto odstavci z Renzi, s. 47.

⁴ Příklady v tomto odstavci z Renzi, s. 48.

po okamžik, na nějž se ve výpovědi zaměřujeme (např. „*Da due anni, Lucia faceva ginnastica tutte le mattine, appena alzata.*“)

c) **aspetto continuo**

Aspetto continuo se dělí na dva podtypy, durativní (např. „*Per tutta la durata dell'incontro, Marco guardava davanti a sé con aria desolata.*“) a iterativní (např. „*Durante la conferenza, Luigi chiedeva ad Anna di tradurgli ciò che diceva l'oratore.*“) (Renzi 1991, s. 49).

U tohoto aspektu mohou na místě imperfekta stát opisné vazby *non fare altro che*+ infinitiv, *andare* + gerundium nebo *continuare a* + infinitiv: např. „*Per tutta la durata dell'incontro, Marco non faceva altro che guardare davanti a sé con aria desolata.*“ nebo „*Durante la conferenza, Luigi continuava a chiedere ad Anna di tradurgli ciò che andava dicendo l'oratore.*“ (Renzi 1991, s. 50)

Příklady zobrazují sérii událostí, proto se nejedná o aspekt průběhový, a situační rámec ohraničuje krátkou časovou událost, proto nemůžeme hovořit ani o uzuálnosti.

1. 3. 1. 2. *Aspetto perfettivo*

Aspetto perfettivo vždy označuje děje, které jsou přesně časově určeny a u nichž bylo dosaženo cíle nebo byly dovršeny. Obecně se jedná o jednorázový děj (Renzi 1991, s. 54).

➤ *Ottavia venne a trovarci il primo del mese.*⁵

Pokud však chceme signalizovat opakování, musíme ho přesně časově vymezit, nejčastěji příslovcem či příslovečným určením času.

➤ *Ottavia venne regolarmente a trovarci il primo del mese.*

➤ *Ottavia venne a trovarci il primo del mese per cinque volte al seguito.*

Pokud bychom z první věty odstranili příslovce *regolarmente*, ale přesto bychom chtěli vyjádřit opakovanost děje, muselo by být použito imperfektum („*Ottavia veniva a trovarci il primo del mese.*“). V tom případě by se jednalo o aspekt uzuální. Perfektivní aspekt má tedy blízko k uzuálnosti, nikoli však k progresivnímu aspektu.

K vyjádření souběžnosti dvou dějů je vhodnější imperfektum (např. „*Quella sera, Gino parlava con Tina e guardava la tivù.*“). Ve stejné větě by dvě perfekta označovala následnost

---

⁵ Tento i další příklady v oddíle 1. 3. 1. 2. z Renzi, s. 54-59.

dějů. Pro vyjádření dvou souběžných dějů by bylo zapotřebí časového upřesnění (např. „*Quella sera, Gino parlò con Tina e nel frattempo guardò la tivù.*“) (Renzi 1991, s.55).

Perfektivní aspekt je slučitelný s časovými příslovečnými určeními, jež začínají na předložky *in a per*; dále také s *avverbiali delimitativi, culminativi a circoscriventi*.

- *Salvatore è partito in mezz'ora, appena ricevuta la notizia.*
- *Carla aveva passeggiato nel parco per un'ora.*
- *I commensali mangiarono dall'una alle cinque/fino alle cinque/tra l'una e le cinque.*

Spojuje se rovněž s příslovečným určením času typu *da due ore*, ale to na rozdíl od aspektu imperfektivního nevyjadřuje interval od počátku děje do okamžiku, na nějž se zaměříme, nýbrž interval od konce děje po moment, k němuž se výpověď vztahuje (Renzi 1991, s. 56)

- *Maria ha sviluppato, da circa due anni, una morbosa sensibilità per ogni sorta di critica.*

Perfektivní aspekt rozdělujeme na dvě podkategorie:

a) aspetto compiuto

Renzi (1991, s. 56) definuje *aspetto compiuto* jakožto „*quel particolare valore aspettuale che esprime il perdurare, nel momento di riferimento dato, del risultato conseguente ad un evento compiutosi in precedenza*“. Nejčastěji jej vyjadřujeme složeným perfektem, ale také dalšími složenými časy.

- *Marco è arrivato da almeno due ore.*

b) aspetto aoristico/ingressivo

Ingresivní aspekt je dle Renziho (1991, s. 58) „*una connotazione che coinvolge, in determinati contesti, i tempi verbali assunti in accezione aoristica*“. Můžeme jej vyjádřit jednoduchými i složenými časy.

- *Tra la sorpresa generale, la macchina si muoveva/si mosse/si è mossa.*

Někdy je tento aspekt možné nahradit perifrází *cominciare a* +infinitiv.

- *Egli cominciò a riempire la vasca.*

Existuje však rozdíl mezi perfektem jednoduchým a složeným. Například ve větách „*Finalmente Gianna mangiò.*“ a „*Finalmente Gianna ha mangiato.*“ je ingresivní aspekt

patrný pouze u první věty. Příslovce *finalmente* zde ve spojení s jednoduchým časem značí jeden konkrétní okamžik umístěný do minulosti. Naopak ve spojení se složeným perfektem se jedná o již uskutečněný děj, u kterého sledujeme jeho dopad na moment, k němuž výpověď vztahujeme. Věta má tedy význam „*era ora che mangiasse*“ (Renzi 1991, s. 59-60).

1. 3. 2. Azione verbale

Pojem *azione verbale* se vztahuje k významu daného predikátu, zatímco *aspetto* má morfologický charakter. Aspekt obecně vyplývá z užitého slovesného času, zatímco na *azione* nemá konjugace daného slovesa vliv, např. sloveso *sfracellarsi* bude vždy tzv. nedurativní, bez ohledu na použitý slovesný čas (Renzi 1991, s. 26).

Hlavní rozdělení konceptu *azione verbale* je na **slovesa durativní a nedurativní**, ta se pak dělí dále. Nedurativní slovesa se vztahují ke slovesům, jejichž průběh je rychlý a jejichž počáteční a koncový bod se v ideálním případě překrývají (např. *spaventarsi* či *esplodere*). Durativní slovesa naopak popisují trvající děje (např. *crescere* či *esistere*). V některých případech však určení durativnosti slovesa závisí na kontextu, např. *uscire dalla porta* je nedurativní, avšak ve větě „*Ci ho messo un'ora ad uscire da quel dannato labirinto*“, již má sloveso spíše durativní charakter (Renzi 1991, s. 27).

Nedurativní slovesa rozdělujeme na *verbi trasformativi* a *verbi puntuali*. Transformativní slovesa vyjadřují určitou změnu stavu (např. *ritornare*, *giungere* ad.), zatímco punktuální slovesa, jako například *stupirsi*, mají opačný charakter. Transformativní slovesa však obsahují navíc rys teličnosti, který sdílejí se slovesy rezultativními, jež však spadají již pod slovesa durativní (Renzi 1991, s. 28).

Durativní slovesa se dělí tedy na *verbi risultativi* a *non-risultativi*. Druhá podkategorie se dále člení na *verbi stativi* a *verbi continuativi*. Jak již bylo řečeno výše, nedurativní transformativní slovesa a durativní rezultativní slovesa jsou s. telická. Telické děje jsou charakteristické dosažením nějakého cíle, např. transformativní slovesa *morire* či *accorgersi* a rezultativní *mangiare una mela* nebo *elaborare una strategia*. U rezultativních sloves je však důležitý připojený předmět, jelikož např. slovesa *disegnare* či *fumare* sama o sobě telická nejsou, avšak ve spojení *fumare una sigaretta* je již cíl dovršen, a tedy je zde patrný rys teličnosti (Renzi 1991, s. 28-29).

Slovesa stavová vyjadřují neměnné vlastnosti podmětu, jež se nemění do doby, než přestanou platit. Dále se člení na permanentní (např. *assomigliare, essere vecchio* či *preferire*) a nepermanentní slovesa (např. *aver fame, esser lunedì* ad.). Tato slovesa se nespojují s imperativem a progresivní opisnou vazbou (Renzi 1991, s. 30).

- **Possiedi un giradischi!*⁶
- **Tutto ciò sta implicando grossi grattacapi.*

Kontinuativní slovesa (*tenere, ridere, scrivere* aj.) vyjadřují děj, který může být opakovaně přerušen a znovu navázán. Naopak u stavového spojení *essere bello* činnost přerušit nelze.

1. 3. 2. 1. Azione verbale ve spojení s příslovečným určením času

U spojení sloves s různými příslovečnými určeními záleží často nejen na rozdělení na durativní a nedurativní slovesa, ale také na teličnosti. Spojení typu *in due minuti* nebo *in due anni* se slučuje pouze se slovesy telickými, ať už transformativními či rezultativními.⁷

- *Giorgio è partito in mezz'ora; si è sbrigato più del solito.* (transformativní)
- *Mirella ha pulito la vasca dei pesci in due ore.* (rezultativní)
- **Nuto ha camminato lungo il viale in mezz'ora.* (kontinuativní)
- **Luisa, a quella vista, si stupì in due secondi.* (puntuální)

Naopak vazba typu *per tre ore* aj. se slučuje se slovesy transformativními, rezultativními i kontinuativními, avšak ne s *verbi puntuali*.

- **Giorgio si sfracellò nel burrone per mezzo secondo.*

Existuje také podtyp transformativních sloves, a to *verbi non-reversibili*, např. *morire* či *dare una risposta*. Ani tato slovesa nejsou kompatibilní s vazbou *per* + určitý časový úsek.

- **Lo studente gli diede una risposta per un quarto d'ora.*

1. 3. 2. 2. Azione verbale a vliv kontextu

Zařazení do jednotlivých skupin se může lišit v závislosti na podmětu, např. sloveso *colpire* ve větě „*Il vento colpisce il nostro volto*“ je durativní, avšak u „*Il proiettile colpisce il*

⁶ Oba příklady z Renzi, s. 30.

⁷ Přehled i příklady v oddíle 1. 3. 2. 1. z Renzi, s. 33-35.

bersaglio.“ je nedurativní. Také záleží na připojeném předmětu, např. *portare un libro a qualcuno* vyjadřuje sloveso transformativní, naopak ve spojení *portare i pantaloni* se jedná o sloveso stavové (Renzi 1991, s. 36). Členění souvisí také s metaforickým významem, např. sloveso *pungere* je běžně *verbo puntuale*, avšak ve větě „*Un intenso rimorso pungeva Ugo per il delitto commesso*.“ jde o sloveso durativní (Renzi 1991, s. 35).

Klasifikace různých skupin *azione verbale*, stejně jako u forem způsobu slovesného děje v češtině, tedy není jednoduchá záležitost, jelikož záleží na celém kontextu slovesa, například na připojeném předmětu či příslovečném určení. Kategorie se tak často překrývají.

1. 3. 2. 3. Vyjadřování fázovosti

Čeština má možnost vyjádřit různé modifikace děje nejčastěji morfologickými prostředky, pomocí předpon či přípon, zatímco italština běžně užívá opisné vazby. Tyto vazby se nejvíce uplatňují při vyjádření různých fází děje či jeho kvantity.⁸

K vyjádření počátku děje se užívá zaprvé perifráze *stare per* či *essere per* + infinitiv, která označuje děje, které ještě nenastaly, ale mohou nastat bezprostředně po vyslovení, či děje zamýšlené, avšak neuskutečněné, např. „*Qualcosa di molto grave sta per succedere*.“. Dále počáteční fázi vyjadřujeme vazbami: *cominciare a* + gerundium či *cominciare col* + infinitiv (např. „*Finalmente ha cominciato col dirmi che era contento di vedermi*.“); *cominciare a/mettersi a/prendere a* + infinitiv (např. „*Si mise a piangere in silenzio*.“). Náhlý počátek děje označují vazby se slovesy *lanciarsi*, *gettarsi*, *scoppiare* či *sbuttare* (např. „*Mi gettai a leggere le ultime notizie*.“).

Průběhovou fází můžeme rozdělit na děj prostě průběhový, d. postupně probíhající a pokračující děj. První podkategorii můžeme vyjádřit pomocí perifráze *stare* + gerundium, jež zobrazuje děj probíhající od určité časové meze po okamžik promluvy (např. „*Ci sto pensando da un pezzo*.“); či vazbou *stare a* + infinitiv, označující setrvání v určité činnosti po delší dobu (např. „*Sono stato a studiare per tutta la notte*.“). Děj postupně probíhající vyjadřujeme opisnými vazbami *andare* + gerundium či *venire* + gerundium. K vyjádření poslední podkategorie užíváme vazby s pokračovacími slovesy *comunicare/proseguire/seguitare a* + infinitiv.

---

⁸ Přehled i příklady v oddíle 1. 3. 2. 3. z Hamplová 2004, s. 230-234.

Konec děje můžeme vyjádřit perifázemi *finire di* + infinitiv či *finire col/per* + infinitiv. První vazba znamená ukončení děje nebo přibližování se k jeho konci, zatímco druhá označuje, že děj je poslední ze sledu dějů (např. „*Dopo qualche tempo finì per acconsentire.*“).

1. 3. 3. Souhra mezi *aspetto verbale* a *azione verbale*

Koncepty *aspetto verbale* a *azione verbale* mají v některých charakteristikách společné průsečíky. Zaprvé se jedná o rys teličnosti, jež mohou mít jak perfektivní, tak imperfektivní časy (Renzi 1991, s. 37).

Naopak se ale *azione verbale* téhož slovesa může měnit podle toho, jaký slovesný čas použijeme. Ve větě „*Gilberto calzava un paio di scarpe nere.*“ je sloveso *calzare* durativní, avšak pokud použijeme perfektum („*Gilberto calzò un paio di scarpe nere.*“) stává se sloveso rázem nedurativním, ačkoliv je kontext obou vět identický (Renzi 1991, s. 38-39). Navíc má sloveso v imperfektu význam statický, zatímco perfektum dává slovesu dynamický charakter. To však neznamená, že věta s imperfektem nemůže nabýt dynamického rázu. Stačí, když dodáme spojku *mentre* či *ogniqualevolta*: „*Mentre impugnavano il mitra, i soldati assumevano un'aria preoccupata.*“ (Renzi 1991, s. 38). Rovněž je možné, aby perfektum ve větě mělo statický význam, pokud jej modifikujeme přidáním durativního příslovce, např. „*Per tutta la durata dell'attacco, i soldati impugnarono strettamente il mitra.*“ (Renzi 1991, s. 38).

V některých případech nabývá sloveso, nejčastěji v imperfektivním čase, dynamického nebo statického významu v závislosti na podmětu.

- *La finestra dava sul cortile.*⁹
- *Il confine correva lungo il fiume.*

Stejně příklady v perfektivním čase jsou spíše nepravděpodobné.¹⁰

Můžeme tedy usoudit, že k sobě mají blízko perfektivní aspekt a nedurativní slovesa, naopak aspekt imperfektivní sdílí podobné znaky se slovesy durativními. Toto však představuje pouze tendenci. Běžně se totiž totéž sloveso může pojit jak s perfektivními, tak s imperfektivními časy. I typické nedurativní sloveso *sfracellarsi* může být v některých případech použito imperfektivně: „*Mentre Giovanni si sfracellava al suolo, Teresa continuava a ripetere che lo avrebbe lasciato.*“ (Renzi 1991, s. 39-40).

---

⁹ Oba příklady z Renzi, s. 38.

¹⁰ U vět v perfektu v Renzi (1991, s. 38) dva otazníky v horním indexu před větou, což značí velmi anomální výskyt.

Stavová permanentní slovesa však můžeme kombinovat pouze s imperfektivním *aspetto continuo*, zatímco perfektivní aspekt je v tomto případě anomální, ba až nepřipustný (Renzi 1991, s. 53): „*Alberto era un valente farmacista.*“ X * „*Alberto fu un valente farmacista.*“

Naopak stavová nepermanentní slovesa lze použít také s průběhovým, uzuálním, a dokonce i perfektivním aspektem (Renzi 1991, s. 53)

- *Per tutto il giorno, ho avuto un gran mal di testa.* (perfektivnost)
- *In quel periodo, avevo spesso mal di testa.* (uzuálnost)
- *In quel momento, avevo un tremendo mal di testa.* (průběhovost)

1. 3. 4. Aspektuální hodnoty italských časů

1. 3. 4. 1. Prézens

Formy přítomného času jsou z temporálního hlediska bezpříznakové. Mohou vyjadřovat jak aktuální, tak neaktuální přítomnost. Aktuální prézens označuje děje, které z hlediska mluvčího právě probíhají. Nelze je tedy nazírat v jejich celistvosti, a proto je nelze kombinovat s dokonavým aspektem. Českým ekvivalentem aktuálního prézentu je vždy imperfektivum. V italštině je navíc možno aktuální přítomnost vyjádřit pomocí progresivní perifráze *stare + gerundium* (Hamplová 1994, s. 73). Kromě aktuálního či průběhového prézentu se v imperfektivním aspektu vyskytuje ještě prézens uzuální, např. „*Amedeo viaggia sempre in prima classe.*“¹¹

Imperfektivní aspekt má také prézens narativní neboli historický, kdy tvary přítomného času označují děje minulé a můžeme užít progresivní opisnou vazbu (Renzi 1991, s. 72).

- *Il generale Custer ed i suoi si stanno dirigendo ormai verso il forte; ma all'improvviso un'orda ulrante di pellerossa li assale da ogni lato.*

Neaktuální přítomnost může v určitých případech nabývat dokonavého aspektu, zejména pokud vyjadřuje děje budoucí. Jedná se většinou o bezprostřední budoucnost, např. „*Vengo stasera.*“ (Renzi 1991, s. 69).

---

¹¹ Příklad z Renzi, s. 67.

Existují však případy, u nichž přesná aspektuální hodnota není tak patrná, jelikož je přítomný čas použit v tzv. *usi onnitemporali*. Jedná se tedy o obecně platný děj, např. „*Il territorio degli USA si affaccia su due oceani.*“ (Renzi 1991, s. 73).

1. 3. 4. 2. Imperfektum

Nejtypičtějším rysem imperfekta je schopnost vyjadřovat průběh a opakování minulého děje, kdy počet těchto opakování není přesně vymezen (Hamplová 1994, s. 32). Je to ze své podstaty čas imperfektivní hodnoty. Dále se imperfektum užívá také pro vyjádření „přítomnosti v minulosti“, tedy dvou souběžných dějů v minulosti. Imperfektivní aspekt však nenese tzv. hypotetické imperfektum, které může být zaměněno za složený kondicionál či plusquamperfektum konjunktivu (Renzi 1991, s. 84). Toto hypotetické imperfektum se vyskytuje zejména v podmínkových souvětích, např. „*Se ci veniva a trovare, gli davamo da mangiare.*“ Tuto větu však můžeme chápat i jako vyjádření uzuálnosti a v tom případě by měla imperfektivní povahu (Renzi 1991, s. 84).

Imperfektum může mít v určitých větách i perfektivní hodnotu, zejména v případě vyjádření bezprostřední budoucnosti (např. „*Patrizia mi ha detto che veniva subito*“) či nedávné minulosti (např. „*Luciana mi ha detto che usciva proprio allora dall'ospedale*“) (Renzi 1991, s. 84).

1. 3. 4. 3. Jednoduché perfektum

Dle italských gramatik vyjadřuje *passato remoto* ukončené děje uskutečněné v dávné či blízké minulosti, avšak bez vztahu k přítomnosti. Je charakteristické především pro vyprávění (Hamplová 1994, s. 55). Je to čas perfektivní povahy a vyjadřuje *aspetto aoristico*.

1. 3. 4. 4. Složené perfektum

Složené perfektum neboli *passato prossimo* označuje minulé ukončené děje, které na rozdíl od jednoduchého minulého času mají vztah k přítomnosti. Obecně má tento čas mnohem širší uplatnění než *passato remoto* (Hamplová 1994, s. 55). Kromě ingresivního aspektu vyjadřuje tento čas také *aspetto compiuto*.

Ve vedlejší větě může složené perfektum vyjadřovat také předčasnost ve vztahu k budoucnosti, např. „*Soltanto fra un mese sarà possibile capire chi ha avuto ragione tra noi*“

due.“; dále ve vztahu k minulosti, např. „*Sono venuti quando hanno finito.*“ či k uzuální přítomnosti (Renzi 1991, s. 92-93).

1. 3. 4. 5. *Plusquamperfektum*

Vidovou hodnotu italského plusquamperfekta pojímají jazykovědci diametrálně odlišně. Například Rohlf s vychází z formy italských předminulých časů, kdy *trapassato prossimo* je tvořeno pomocí imperfekta, zatímco *trapassato remoto* se odvozuje od jednoduchého perfekta. Proto Rohlf s vyvozuje, že je mezi těmito dvěma předminulými časy stejný rozdíl jako mezi imperfektem a jednoduchým perfektem. Na druhé straně například Lucchesi zařazuje plusquamperfektum (tedy *trapassato prossimo*) mezi časy dokonavé (Hamplová 1994, s. 71).

Renzi (1991, s. 107) říká, že plusquamperfektum sdílí podobné aspektuální rysy se složeným perfektem. Má tedy především perfektivní povahu. Přesto však existují případy, kdy je tento čas použit imperfektivně, v tzv. *uso inclusivo*, kdy okamžik děje zahrnuje zároveň okamžik, na který se ve výpovědi zaměřujeme.

- *Fino alla scoperta della sua vera origine, Oscar aveva sempre pensato con nostalgia alla sua infanzia.*

Plusquamperfektum může také někdy vyjadřovat uzuální aspekt, např. „*Ogni volta, dopo che avevamo riso per un po' , lui mi diceva: «Omnia vanitas».*“

1. 3. 4. 6. *Trapassato remoto*

Trapassato remoto vyjadřuje předčasnost ve vztahu k jednoduchému perfektu. Má tedy perfektivní hodnotu. V současném jazyce je jeho užití velmi omezené, najdeme ho zejména v knižním jazyce vysokého stylu (Renzi 1991, s. 110).

1. 3. 4. 7. *Jednoduché futurum*

Jednoduché futurum má ze své podstaty zejména perfektivní povahu. Děj budoucí je představen ve své celistvosti a je zde patrná i dovršenost děje, např. „*Domani si festeggerà il compleanno di Clara.*“ (Renzi 1991, s. 120).

Přesto však může v některých případech vyjadřovat i imperfektivní hodnotu, ať už se jedná o uzuálnost („*Ogni volta che mi verrai a trovare, eseguiremo qualche Lied insieme.*“),

průběhovost („*Arriverai a un castello dove molti soldati dormiranno russando.*“) či *aspetto continuo* („*A scuola, nel 1999, si insegneranno più materie scientifiche che umanistiche.*“) (Renzi 1991, s. 120).

1. 3. 4. 8. *Složené futurum*

Složené futurum má především perfekivní povahu, vyjadřuje tedy *aspetto compiuto*. Téměř vždy se jedná o slovesa telická. Naopak užití *verbi stativi, continuativi a puntuali* ve spojení se složeným perfektem je nepravděpodobné, ba až nepřipustné (Renzi 1991, s. 122).

- **Domani alle 7 sarai stato male.* (stavové)
- **Fra tre giorni avremo avuto delle difficoltà.* (v. *continuativo*)

Stejně jako plusquamperfektum může i složené futurum výjimečně vyjadřovat imperfektivní hodnotu, v případě tzv. *uso inclusivo*¹² či pokud vyjadřuje uzuálnost (Renzi 1991, s. 123).

- *All'ora di cena avrò già lavorato per circa otto ore, e conto di proseguire per altre due.* (*uso inclusivo*)
- *Ogni qual volta avrai constatato qualcosa di strano, ce lo dirai immediatamente.* (uzuální aspekt)

---

¹² Zmíněno v oddíle 1. 3. 4. 5.

2. Analytická část

2. 1. Charakterizace paralelních korpusů InterCorp

Analytická část naší diplomové práce se soustředí na slovesa s vícenásobnou předponou v češtině a jejich italské ekvivalenty. V praktické části vycházíme z analýzy dat pocházejících z paralelního korpusu *InterCorp*. Ten je dílem *Českého národního korpusu* a je dostupný na jeho webových stránkách. *InterCorp* je paralelní vícejazyčný korpus, jenž aktuálně zahrnuje čtyřicet jazykových mutací. Slouží tedy především ke kontrastivním analýzám mezi jednotlivými jazyky. Ty je možné libovolně kombinovat a jsou vedle sebe vždy zarovnány po větách. Hlavní částí korpusu *InterCorp* je jádro, jež je složeno především z beletristických textů. Dále v korpusu nalezneme zápisy jednání Evropského parlamentu z let 2007-2011 pod názvem *Europarl*, právní texty Evropské unie sdružené v korpusu *Acquis communautaire*, filmové titulky, publicistické články i překlady Bible. Všechny zmíněné části kromě jádra souhrnně nazýváme kolekce.

V naší práci jsme pracovali s českou jazykovou mutací *InterCorp v13 – Czech* o velikosti 257 706 332 pozic a zarovnanou italskou jazykovou mutací *InterCorp v 13 – Italian*, která čítá celkově 88 458 773 pozic. Česká verze korpusu *InterCorp* je, co se týče složení, rovnoměrně vyvážená, tzn. počet pozic v jádru a kolekcích je přibližně stejný. Avšak v cizojazyčných verzích, tedy i v použitém italském korpusu, počet pozic v kolekcích značně převyšuje počet pozic obsažených v jádru.

2. 1. 1. Vytvořené subkorpusy

Při práci s korpusy je možné si vytvořit pro usnadnění analýzy také vlastní subkorpusy. My jsme této funkce pro naši práci využili. Jako hlavní korpus jsme vždy použili českou verzi korpusu *InterCorp*, kterou jsme dále omezili na konkrétní zdrojový jazyk analyzovaných textů. Nejprve jsme tedy pracovali s korpusem, v němž byla zdrojovým jazykem čeština, o velikosti 902 667 pozic, a poté jsme jako zdrojový jazyk zvolili italštinu, takovýto korpus byl pak složen z 3 308 551 pozic. K těmto subkorpusům jsme pak vždy zarovnali italskou verzi korpusu *InterCorp*.

Již při pouhém porovnání celkové velikosti korpusu *InterCorp* s našimi subkorpusy je patrné, jaké úskalí může nastat během analýzy. A sice, že naše práce nemusí mít velkou výpovědní hodnotu vzhledem k malému počtu výskytů, které při analýze dostaneme. Přesto se však do práce pustíme, protože nám to minimálně může ukázat tendence v dané problematice.

2. 2. Slovesa s dvojnásobným prefixem v češtině a jejich ekvivalenty v italštině

2. 2. 1. Postup práce

Na začátku naší analýzy bylo potřeba vyhledat dvojnásobné, popřípadě vícenásobné prefixy, které jsou v češtině produktivní. Pro vyhledávání jsme použili následující regulární výraz:

```
[lemma="dvojí prefix.*" & tag="V.*"]
```

Postupně jsme tedy do příkazového řádku zadávali tyto regulární výrazy s jednotlivými dvojími předponami, které lze v češtině kombinovat, např. [lemma="dopo.*" & tag="V.*"] či [lemma="poroz.*" & tag="V.*"]. Touto analýzou jsme našli 71 takovýchto kombinací dvou prefixů, u nichž se v našem subkorpusu vyskytlo jedno či více existujících sloves v češtině. Většina z těchto kombinací byla však pouze formálního rázu, nebo se jednalo o značně lexikalizované struktury (například slovesa *doporučit*, *odpovědět* či *napočítat*), a tedy již v těchto slovesech nejsou jednotlivé významy daných předpon patrné. Proto bylo dále nutné vyselektovat pouze ty kombinace vícenásobných předpon, u nichž alespoň jedna z nich modifikuje způsob slovesného děje a druhá je většinou tzv. aspektová předpona. Nakonec nám tedy tímto způsobem zůstalo následujících 27 kombinací dvou předpon, u nichž se v obou či alespoň v jednom subkorpusu vyskytuje jedno a více sloves: *nas-*, *odna-*, *pona-*, *poo-*, *pood-*, *popo-*, *popře-*, *poroz-*, *pos-*, *pou-*, *povy-*, *povz-*, *poz-*, *poza-*, *přeroz-*, *přev-*, *přio-*, *přiv-*, *rozdo-*, *rozpo-*, *rozpro-*, *us-*, *vyna-*, *vypro-*, *vyz-*, *zo-* a *zpre-* (celý seznam zkoumaných sloves dále viz Příloha – Seznam analyzovaných sloves dle jednotlivých dvojích předpon).

Takovouto analýzou jsme vždy pro každý zvolený subkorpus, resp. zdrojový jazyk, dostali následující údaje:

➤ Tabulka 1 – Základní statistické údaje

Zvolený zdrojový jazyk:	Čeština (902 667 pozic)	Italština (3 308 551 pozic)
Celkový počet zastoupených biprefixů:	21 z 27	26 z 27
Celkový počet biprefigovaných sloves:	50	67
Celkový počet výskytů:	158	631

2. 2. 2. Analýza z hlediska aspektu

Dvojí prefixy, které se v korpusu vyskytovaly, jsme si vždy rozložili a u každé předpony jsme určili, zda se jedná o předponu vidovou či předponu, která nějakým způsobem modifikuje způsob slovesného děje. U zkoumaných sloves byla téměř vždy jedna předpona aspektová a slovesu dodávala aspekt dokonavý (některým slovesům však dodává vidový význam přípona, např. *poposednout*). Tato předpona byla někdy navíc také aktionsartová, tedy modifikovala z. s. d. (dále viz oddíl 2. 2. 3. Analýza z hlediska způsobu slovesného děje). Vidová předpona byla většinou na druhém místě, respektive blíže ke slovesu, ne však ve všech případech. Například u slovesa *popřemýšlet* nese znak vidovosti naopak první předpona; zde je však problematické určit, do jaké míry je druhý prefix *pře-* aktionsartový, jelikož sloveso *přemýšlet* je již značně lexikalizováno (viz 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves). První prefix *po-* nedodává slovesu jen znak dokonavosti, ale modifikuje také z. s. d., konkrétně nese význam afektivního odstínu malé míry (viz 1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině).

Nejprve jsme se tedy pustili do analýzy nalezených biprefigovaných sloves z hlediska vidu a zkoumali jsme, kolik sloves je dokonavých, kolik nedokonavých a zejména zda jim jejich překladové ekvivalenty odpovídají po stránce vidové. Tuto analýzu jsme provedli nejprve pro češtinu jakožto zdrojový jazyk. V následující tabulce můžeme vidět absolutní čísla sloves dokonavých, nedokonavých a údaje o vidovosti u jejich italských překladových protějšků. Níže jsme pak tyto údaje převedli na procenta do grafu.

➤ Tabulka 2 – Rozložení z hlediska aspektu: zdrojový jazyk – čeština

Zdrojový jazyk:	Čeština
Celkový počet sloves:	50
Celkový počet dokonavých sloves:	37
Celkový počet nedokonavých sloves:	13
Z toho varianty D-N téhož slovesa:	10
Celkový počet výskytů:	158
Celkový počet výskytů sloves dokonavých:	111
Celkový počet výskytů sloves nedokonavých:	23
Z toho celkový počet výskytů dokonavých sloves přeložených imperfektivně:	3
Z toho celkový počet výskytů nedokonavých sloves přeložených perfektivně:	3
Jiné – vid neanalyzujeme (infinitiv, jmenný protějšek), resp. chyba/špatné zarovnání:	24

Z tabulky vyplývá, že počet dokonavých sloves značně převyšuje počet sloves nedokonavých. Pokud se v korpusu nedokonavá slovesa vyskytují, jedná se většinou o vidový protějšek, k již zastoupenému dokonavému slovesu v korpusu (např. *popojet-popojíždět*). Samostatně jsou pak zastoupena pouze tři nedokonavá slovesa (*rozprostírat se, popolízat, poposedávat*). Kategorii *Jiné* sdružuje nefinitní tvary sloves, tedy slovesa v infinitivu či jmenné protějšky v italských překladech k českým slovesům, a dále pak příklady, u nichž se vyskytla chyba či bylo sloveso špatně zarovnáno. U této skupiny aspektuální hodnoty tedy neanalyzujeme.

➤ Graf 1 – Zdrojový jazyk: čeština, rozložení z hlediska aspektu

V subkorpuse, kde je zdrojovým jazykem italština, jsme analyzovali rovněž česká biprefigovaná slovesa. Zde se jednalo o překladové protějšky k původně italským textům. Rovněž zde jsme zkoumali, kolik z těchto sloves je dokonavých, kolik nedokonavých, a zda tak odpovídají původním italským slovesům v perfektivních a imperfektivních časech. Také v tomto subkorpusu převažovala perfektivnost. V českých překladech se nevyskytovalo žádné samostatné nedokonavé sloveso, tzn. našli jsme pouze ta imperfektiva, jejichž dokonavé vidové protějšky se v daném vzorku rovněž vyskytují (např. *popojet-popojíždět, vyzvědět-vyzvídat* atd.). Rovněž v tomto vzorku připojujeme i kategorii *Jiné*, v níž aspektuální hodnoty nezkoumáme.

Analyzovaná data uvádíme níže v tabulce a dále jsme je také převedli do grafu.

- Tabulka 3 – Rozložení českých překladových protějšků z hlediska aspektu: zdrojový jazyk – italština

Zdrojový jazyk (uvádíme však data pro slovesa z českých překladů):	Italština
Celkový počet sloves:	67
Celkový počet dokonavých sloves:	52
Celkový počet nedokonavých sloves:	15
Z toho varianty D-N téhož slovesa:	15
Celkový počet výskytů:	631
Celkový počet výskytů sloves dokonavých:	370
Celkový počet výskytů sloves nedokonavých:	118
Z toho celkový počet výskytů dokonavých sloves, u nichž byl v originále imperfektivní čas:	21
Z toho celkový počet výskytů nedokonavých sloves, u nichž byl v originále perfektivní čas:	10
Jiné – vid neanalyzujeme (infinitiv, jmenný protějšek), resp. chyba/špatné zarovnání:	143

- Graf 2 - Zdrojový jazyk: italština, rozložení českých překladových protějšků z hlediska aspektu

Dokonavá slovesa v češtině tedy v obou subkorpusech převládají, což jsme předpokládali, protože prefigovaná slovesa jsou obecně ve většině případů perfektiva, jelikož dokonavý vid tvoříme v češtině nejčastěji právě pomocí předpon (*psát – napsat, pracovat – dopracovat* aj.). Perfektiva můžeme tvořit také pomocí přípon, například u tzv. semelfaktiv (*bodat – bodnout, kopat – kopnout*), jedná se ale o mnohem menší skupinu sloves. Navíc tuto problematiku v naší práci nezkoumáme.

Nyní si uvedeme několik případů vět s českými dokonavými slovesy, která byla do italštiny převedena perfektivně (věty č. 1 a 2). Dále uvádíme také příklady vět, kdy bylo původně italské sloveso v perfektivním čase převedeno do češtiny rovněž perfektivním slovesem (věty č. 3 a 4).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

1. *Pootočila se k mladíkovi a řekla mazlivě: ...*

*Si voltò leggermente verso il giovane e disse carezzevole: ...*¹³

2. *Ráda bych upozornil na to, že Komise v roce 2005 podstatným způsobem **pozměnila** svůj legislativní návrh ...*

*Vorrei far presente che nel 2005 la Commissione **ha apportato alcuni cambiamenti** sostanziali alla propria proposta legislativa ...*¹⁴

➤ Zdrojový jazyk – italština:

3. *Il padre di Mattia **si voltò appena** e guardò suo figlio come si guarda un figlio adulto.*

*Mattiův otec **se pootočil** a podíval se na svého syna tak, jak se díváme na dospělé děti.*¹⁵

4. *Il papa allora aveva spiccato quella decreta dalle porte della chiesa maggiore di Avignone dove era stata appesa, e **l'aveva emendata** in più punti.*

*Papež nechal dekretál strhnout ze vrat hlavního kostela v Avignonu, kde byl vyvěšen, a řadu jeho bodů **pozměnil**.*¹⁶

---

¹³ Kundera: Směšné lásky, 1991

¹⁴ EUROPARL, autor: Vladimír Špidla, 2008

¹⁵ Giordano: La solitudine dei numeri primi (Prvočísla), 2008

¹⁶ Eco: Il nome della rosa (Jméno růže), 1998 (toto vydání), původní rok 1980

Ve výše uvedených větách jsou patrné i charakteristické prvky pro způsob slovesného děje, například prefix *po-* má význam afektivního odstínu malé míry (viz 1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině). Tomu se však budeme v naší práci podrobněji věnovat až v následujícím oddíle 2. 2. 3. Analýza z hlediska způsobu slovesného děje.

Připojujeme také příklady vět se slovesy nedokonavými a jejich italskými imperfektivními překlady (věty č. 5 a 6), a dále příklad z italštiny se slovesem v imperfektu, jež bylo převedeno českým nedokonavým slovesem (věta č. 7).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

5. *Agnes se nad tím nijak nepozastavovala.*

*Agnes non se ne scandalizzava.*¹⁷

Toto sloveso uvádíme zejména jako ukázkou vidovosti. Co se týče způsobu slovesného děje, je zařazení problematické, jelikož se jedná o značně lexikalizovanou strukturu.

6. *..., a pak zase popojížděl sálem a pokojiky, rovnal květiny, ...*

*..., e poi se ne andava di nuovo in giro per la sala, e per le camere e camerette, aggiustava i fiori, ...*¹⁸

➤ Zdrojový jazyk – italština:

7. *Mio nonno incoraggiava tutti e fra i campi liberi dove emergevano le pietre e saltavano i grilli panciuti e molli, gridava.*

*Můj dědeček všechny popoháněl a na pokoseném poli, kde trčely z hlíny kameny a poskakovali vypasení měkounčí cvrčci, neustále pokřikoval.*¹⁹

---

¹⁷ Kundera: Nesmrtelnost, 1993

¹⁸ Hrabal: Obsluhoval jsem anglického krále, 1993

¹⁹ Bonaviri: Il sarto della strada lunga (Krejčí na hlavní ulici), 1996

Uvádíme také větu, v níž bylo české dokonavé sloveso převedeno imperfektem (věta č. 8).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

8. ..., *to vždycky **popojel**, upravil, zase odjel a zdálky se díval nejen na květiny, ale jak to všechno ladí s okolím, a pokaždé musel dát pod ty vázy jinačí dečku.*
..., *ogni volta **si avvicinava**, li riaccomodava, poi di nuovo si allontanava, e guardava da lontano non solo i fiori, ma come tutto fosse in armonia con quello che c'era intorno, e ogni volta doveva mettere sotto quei vasi un centrino diverso.*²⁰

Dle mého názoru je sloveso přeloženo imperfektem, jelikož se jednalo o opakovanou činnost (naznačeno příslovci *vždycky* a *pokaždé*), a pro vyjádření opakování v minulém čase se v italštině užívá právě tento minulý čas.

Následuje příklad české věty s nedokonavým slovesem, které bylo do italštiny přeloženo perfektivním časem (věta č. 9).

9. *A pak už byla noc a svatebčané nás **vyprovázeli** k našemu stavení.*
*E poi si fece la notte e gli invitati ci **accompagnarono** alla nostra casa.*²¹

Do italštiny by sloveso mohlo být přeloženo imperfektivně, jelikož se jedná o popis situace, perfektum je v tomto případě však lepší volbou, protože jde o jednu ohraničenou ukončenou činnost. Jinak je toto sloveso značně lexikalizováno, proto je zařazení z hlediska aktionsartu problematické (viz 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves).

Dále uvádíme věty, kdy bylo původně italské sloveso v perfektu přeloženo imperfektivně (věta č. 10), a naopak kdy bylo italské imperfektum převedeno českým dokonavým slovesem (věta č. 11).

➤ Zdrojový jazyk – italština:

10. *Ma io le avevo detto che si trattava di un racconto patriottico, insistette Pereira, e **lei mi ha confortato** assicurandomi che in questo momento c'è bisogno di patriottismo.*
*Vždyť jsem vám řekl, že jde o vlasteneckou povídku, trval na svém Pereira, a **vy jste mě povzbuzoval**, ujišťoval jste mě, že vlastenectví je právě teď zapotřebí.*²²

---

²⁰ Hrabal: *Obsluhoval jsem anglického krále*, 1993

²¹ Kundera: *Žert*, 1991

²² Tabucchi: *Sostiene Pereira (Jak tvrdí Pereira)*, 1996

Do češtiny zní nedokonavé sloveso mnohem přirozeněji, než by znělo perfektivum „*vy jste mě povzbudil*“. Činnost „povzbuzování“ totiž nějakou chvíli trvala, což ale v italštině vyjádřit nelze, jelikož jde o děj ukončený, a tudíž musí být vyjádřen perfektem. Co se týče aktionsartu, i v tomto případě jde o značně lexikalizované sloveso (viz 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves).

11. *E qui, effettivamente, il prof. Mondrian Kilroy **tirava su** col naso, poi si levava gli occhiali, ...*

*A tady prof. Mondrian Kilroy skutečně **popotáhl** nosem, poté si sundal brýle, ...*²³

V italštině máme narativní imperfektivum. Jednotlivé úkony však byly jednorázové a následovaly za sebou, do češtiny je tedy správnou volbou právě perfektivum. Sloveso *popotáhnout* se v našem vzorku vyskytovalo vždy pouze v tomto významu.

Na závěr si v tomto oddíle ukážeme také věty, u nichž bylo české sloveso v určitém tvaru převedeno jiným způsobem, například podstatným jménem (věta č. 12), či naopak v italštině se původně vyskytoval jmenný tvar a v českém překladu je biprefigované sloveso v určitém tvaru (věta č. 13). Ve většině případů tzv. jiných, jejichž konkrétní počet uvádíme v tabulkách pro oba subkorpusy, se však jedná o slovesa v infinitivu. V italštině tedy v takovýchto větách nelze určit aspektuální hodnotu.

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

12. *Kdybych jim mohl říct, že **se převtělí** ...*

*Avrei potuto parlargli della **reincarnazione** ...*²⁴

➤ Zdrojový jazyk – italština:

13. *In un paese in cui il Terzo stato aveva una consistenza e una consapevolezza relative e in cui nessuna rivoluzione **aveva proceduto a una certa redistribuzione o rimescolamento** delle ricchezze, ...*

*V zemi, ve které třetí stav sotva existoval a byl málo uvědomělý a ve které nedošlo k revoluci, **jež by přerozdělila** majetky, ...*²⁵

---

²³ Baricco: *City (City)*, 1999

²⁴ Titulky: *Spalovač mrtvol*, 1968

²⁵ Procacci: *Storia degli italiani (Dějiny Itálie)*, 1993

2. 2. 3. Analýza z hlediska způsobu slovesného děje

Po zkoumání nalezených biprefigovaných sloves z hlediska aspektu jsme se pustili do jejich analýzy z hlediska různých forem způsobu slovesného děje. Nejprve jsme si u každé předpony stanovili její význam (ve většině případů dle naší teoretické části), tedy jaký charakteristický příznak nese, např. předpona *po-* nejčastěji vyjadřuje afektivní odstín malé míry či předpona *roz-* je tzv. evolutivní, tedy vyjadřuje pozvolný počátek nějakého děje (viz oddíl 1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině). U většiny sloves byla jedna předpona vždy vidová a druhá aktionsartová, v některých případech však nesl jeden prefix zároveň charakteristiku vidu i nějaké formy způsobu slovesného děje, např. u dvojího prefixu *povy-* má první předpona výše zmíněný význam, tedy vyjadřuje afektivní odstín malé míry, a druhý prefix *vy-* je pak vidový, ale označuje také směřování děje vzhůru.

► Tabulka 4 – Analyzované předpony a jejich významy

Prefix	Význam v korpusových datech	Nalezené kombinace
Na	„význam mnohosti a intenzity“ + vidový	nas, pona, odna, vyna
S	„dohromady“	nas, pos, us
Od	„činností nahradit“, „směřování děje pryč“	odna, pood
Po	„(afektivní) odstín malé míry“, „vzít ponaučení“, „postupné zabírání plochy“ + vidový	pona, poo, popo, pood, popře, poroz, pos, pou, povy, povz, poz, poza, rozpo
O	„okolo“ + vidový	poo, přio, zo
Pře	„z jedné strany na druhou“, „skrz naskrz“, „udělat něco jinak“	popře, přeroz, přev, zpře
Při	„lehce/trochu“, „dříve časově“ (není v teorii)	přio, přiv
Roz	„rozprouzení činnosti/počátek děje“, „činností rozdělit“ + vidový	poroz, přeroz, rozdo, rozpo, rozpro
U	„náhle/rázem“ + vidový	pou, us
Vy	„směřování děje vzhůru“, „vyčerpání děje“, „směřování děje ven“ + vidový	povy, vyna, vypro, vyz
Vz	„směřování děje vzhůru“ + vidový	povz
Z	„změna stavu“, „zcela/úplně“ + vidový	poz, vyz, zo, zpře
Za	vidový	poza
V	vidový	přiv, přev
Do	v našem vzorku příliš lexikalizováno	rozdo
Pro	vidový	rozpro, vypro

Po tomto rozdělení jsme se pustili do samotné analýzy. Na začátku jsme analyzovali subkorpus s originálními českými texty, v němž se vyskytuje těchto 21 kombinací dvou prefixů: *nas-*, *odna-*, *popo-*, *poo-*, *pood-*, *povy-*, *povz-*, *poz-*, *poza-*, *přeroz-*, *přev-*, *přio-*, *rozdo-*, *rozpo-*, *rozpro-*, *us-*, *vyna-*, *vypro-*, *vyz-*, *zo-* a *zpře-* (seznam analyzovaných sloves viz Příloha – Seznam analyzovaných sloves dle jednotlivých dvojích předpon). Prefixy v češtině jako zdrojovém jazyce jsme si rozdělili na ty, u nichž je příznak způsobu slovesného děje v italštině zachován, dále na ty, u nichž je tato charakteristika předpony lehce oslabena, a ty, u nichž tento příznak chybí úplně. Poslední kategorie sdružuje tzv. jiné. Sem spadají překladové protějšky, u kterých je překlad vyřešen jiným způsobem, dále mezní případy, o nichž budeme hovořit dále v oddíle 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves, a také případy, u nichž došlo k chybě či ke špatnému zarovnání. Tyto údaje můžeme vidět v tabulce níže.

- Tabulka 5 – Zdrojový jazyk: čeština, Základní analýza italských překladových protějšků z hlediska způsobu slovesného děje

Původní celkový počet výskytů nalezených sloves:	158
Příznak z. s. d. zachován:	107
Příznak z. s. d. v italštině lehce oslaben:	2
Příznak z. s. d. v italštině oslaben/chybí:	25
Jiné (jiný překlad, mezní případy, chyba, špatné zarovnání):	40
Celkový počet výskytů:	174

Celkový počet výskytů nalezených sloves je vyšší vzhledem k tomu, že některá slovesa obsahují dvě aktionsartové předpony (tzn. některá slovesa do celkové statistiky počítáme dvakrát).

Tyto údaje jsme pro přehlednost převedli do grafu níže.

- Graf 3 – Zdrojový jazyk: čeština, základní analýza italských překladových protějšků z hlediska způsobu slovesného děje

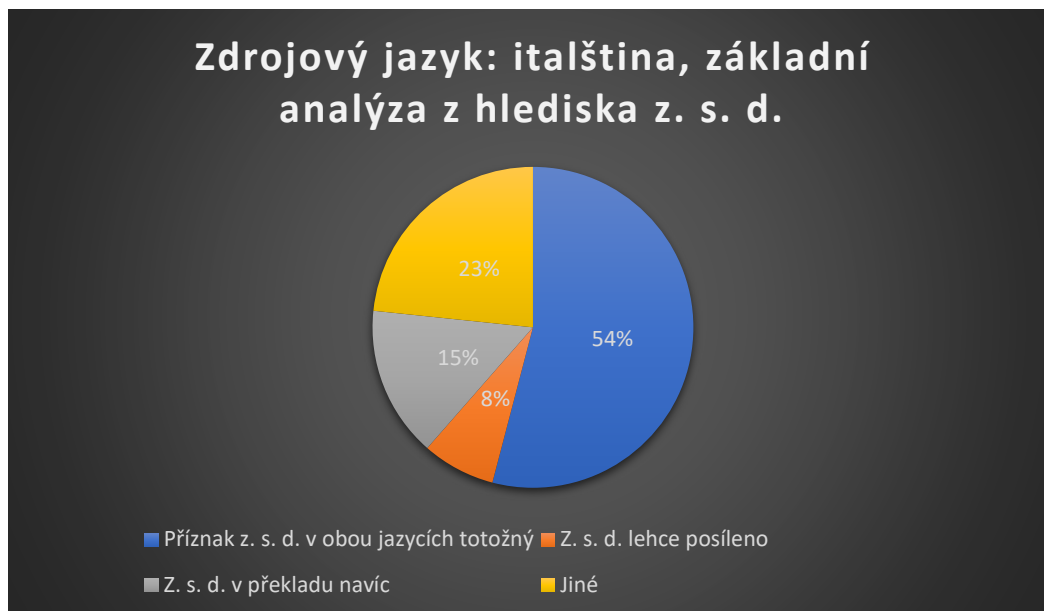
Poté jsme obdobnou analýzu provedli také opačným směrem, tedy u italštiny jako zdrojového jazyka. V tomto subkorpusu se vyskytuje 26 kombinací dvou prefixů, jedná se o všechny kombinace zmíněné na s. 48, kromě prefixu *prio-* (seznam sloves viz Příloha – Seznam analyzovaných sloves dle jednotlivých dvojích předpon). Předpony jsme nejprve rozdělili na ty, u nichž jejich význam v češtině odpovídá při překladu významu italského slovesa, tedy původní italské sloveso modifikuje způsob slovesného děje stejně jako české sloveso v překladu. Další kategorii tvoří slovesa, u nichž je v češtině příznak z. s. d. lehce silnější, a dále ty, u kterých je příznak v češtině oproti italštině navíc. To znamená, že v českém překladu se vyskytuje sloveso s touto předponou, ale v italštině její příznak sloveso původně neneslo (např. italské sloveso *allontanarsi* bylo převedeno do češtiny jako *poodstoupit*, význam afektivního odstínu malé míry předpony *po-* je zde tedy navíc). Poslední kategorií jsou opět tzv. jiné. I data z této analýzy uvádíme v následující tabulce.

- Tabulka 6 – Zdrojový jazyk: italština, Základní analýza z hlediska způsobu slovesného děje

Původní celkový počet výskytů nalezených sloves:	631
Příznak z. s. d. si v obou jazycích odpovídá:	352
Příznak z. s. d. v češtině lehce posílen:	48
Příznak z. s. d. v češtině navíc:	99
Jiné (jiný překlad, mezní případy, chyba, špatné zarovnání):	152
Celkový počet výskytů:	651

Rovněž pro tento subkorpus jsme údaje převedli do grafu.

- Graf 4 – Zdrojový jazyk: italština, základní analýza z hlediska způsobu slovesného děje

2. 2. 3. 1. Podrobnější analýza způsobu slovesného děje a jeho překladových ekvivalentů

Další krok, který při analýze následoval, bylo podrobnější zkoumání těch případů, u nichž byl příznak způsobu slovesného děje, jenž nese daný prefix, při překladu z češtiny do italštiny zachován, respektive v subkorpusu se zdrojovým jazykem italštinou si významy z. s. d. v obou jazycích odpovídaly. Analyzovali jsme, postupně pro každý zdrojový jazyk, jakými ekvivalenty byl způsob slovesného děje převeden. Překladové protějšky jsme rozdělili do tří kategorií. Zaprvé může být ekvivalentem přímo jedno konkrétní sloveso, které tuto charakteristiku vystihuje. Do druhé kategorie jsme zařadili slovesa či substantiva s předponou, a poslední skupina pak sdružuje převedení tzv. opisem. Poslední kategorie se u obou jazyků dále dělí. V případech, kdy je zdrojovým jazykem čeština, jde zaprvé o opisy pomocí substantiv, dále zde nalezneme opis s adjektivem, vazby s příslovcem či příslovečným určením, a nakonec také opisy s dalším slovesným tvarem, většinou infinitivní konstrukcí. U zdrojového jazyka italštiny jsme analyzovaná data rozdělili do stejných kategorií, tentokrát se však jednalo o kategorie výchozí. To znamená, že v češtině se při převodu vyskytovalo vždy sloveso s dvojitou předponou, zatímco v italštině bylo původně konkrétní sloveso, sloveso s předponou či opisná vazba.

I pro údaje pocházející z této analýzy jsme pro přehlednost vytvořili tabulky a rovněž grafy pro oba zdrojové jazyky.

- Tabulka 7 – Zdrojový jazyk: čeština, Překladové ekvivalenty způsobu slovesného děje

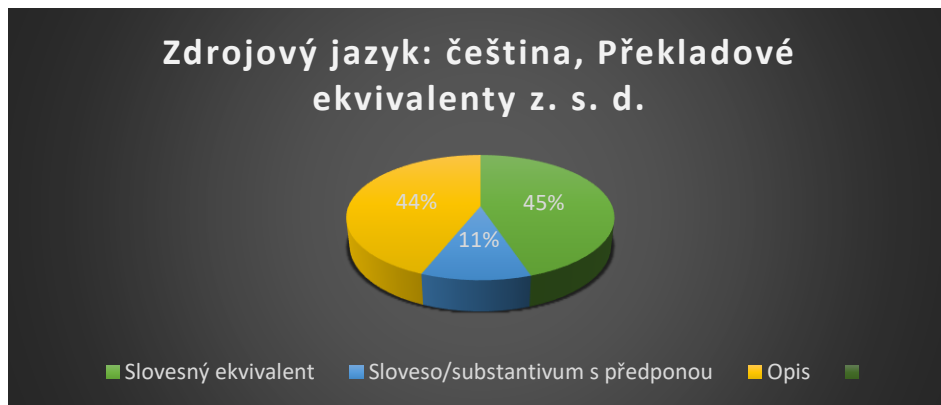
Celkový počet výskytů, u nichž byl příznak z. s. d. zachován:	107
Prostý slovesný ekvivalent:	48
Sloveso či substantivum s předponou:	12
Opis:	47
Opis pomocí substantiva:	20
Opis pomocí adjektiva:	1
Opis s příslovcem/příslovečným určením:	21
Opis s dalším slovesným tvarem:	5

- Tabulka 8 – Zdrojový jazyk: italština, Rozložení výchozích prvků v italštině z hlediska způsobu slovesného děje

Celkový počet výskytů, u nichž se vyskytl příznak z. s. d.:	352
Prosté sloveso:	227
Sloveso či substantivum s předponou:	11
Opis:	114
Opis pomocí substantiva:	69
Opis pomocí adjektiva:	2
Opis s předložkou:	1
Opis s příslovcem/příslovečným určením:	33
Opis s dalším slovesným tvarem:	9

Dále následují čtyři grafy. Nejprve vždy jeden základní zobrazující tři dané kategorie pro každý jazyk a dále dva grafy znázorňující rozložení sloves v kategorii opisných vazeb.

- Graf 5 – Zdrojový jazyk: čeština, Překladové ekvivalenty způsobu slovesného děje v italštině

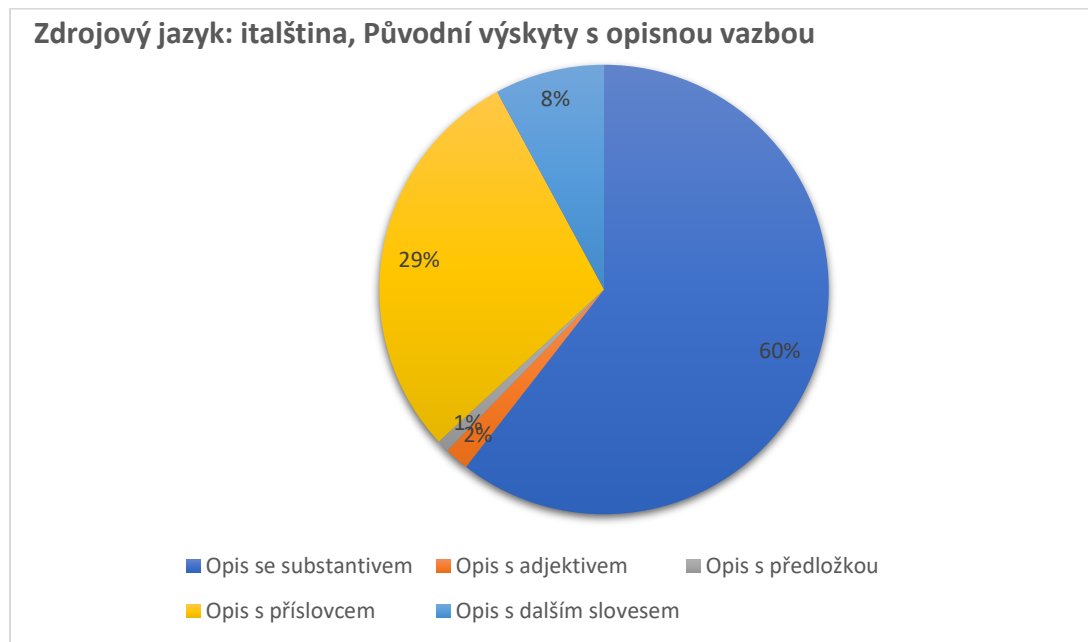
- Graf 6 – Zdrojový jazyk: italština, Původní rozložení výskytů v korpusu z hlediska způsobu slovesného děje

- Graf 7 – Zdrojový jazyk: čeština, Italské ekvivalenty s opisnou vazbou

➤ Graf 8 – Zdrojový jazyk: italština, Původní výskyty s opisnou vazbou

Nyní jednotlivé kategorie překladových ekvivalentů, resp. výchozích prvků v italštině, postupně ilustrujeme na příkladech z našich subkorpusů.

Nejprve uvádíme příklady, u nichž bylo při převodu z češtiny do italštiny použito prosté sloveso (věty č. 14 a 15).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

14. *Hospodářský deník připomíná, že „Apple mezitím **nashromáždil** v hotovosti téměř 98 miliard dolarů, a stal se tak nejen v rámci akciového trhu unikátem“.*

*Il quotidiano economico di Praga ricorda che “Apple **ha accumulato** circa 98 miliardi di liquidi ed è diventata una mosca bianca, e non soltanto nel mercato azionario”.*²⁶

Sloveso *accumulare* je zde přímým ekvivalentem biprefigovaného slovesa *nashromáždil*, které je dokonavé, a je tudíž převedeno perfektivním časem. V češtině však vidový význam slovesu nedodávají předpony, nýbrž přípona. Obě předpony vnímáme tedy jako aktionsartové, přesto však sloveso *nashromáždil* zařazujeme mezi tzv. mezní případy (vid oddíl 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves), jelikož *shromáždil* je již silně lexikalizováno.

²⁶ PressEurop 2012, název: Kdyby tak Evropu řídil Apple...

15. *Zato Beethoven si vrazil svůj klobouk ještě hlouběji do čela, zamračil se, takže mu jeho husté obočí **povyrostlo** o pět centimetrů, a šel dál, nezpomaluje krok. Beethoven invece si calcò per bene il suo sulla fronte, aggrottò le folte sopracciglia, che **crebbero** di cinque centimetri, e continuò a camminare senza rallentare il passo.*²⁷

Zde máme případ slovesa, u nějž obě předpony nějakým způsobem modifikují způsob slovesného děje. Do italštiny je však zachován jen význam předpony *vy-*, ta je navíc předponou aspektovou, a je převeden přímým slovesným ekvivalentem.

Nyní uvádíme naopak příklady, kdy se v italštině jakožto zdrojovém jazyce původně vyskytuje prosté sloveso, které je pak do češtiny převedeno slovesem s dvojí předponou (věty č. 16 a 17).

➤ Zdrojový jazyk – italština:

16. *Sfogliava le riproduzioni che **avevo raccolto**, molte delle quali a colori. Probíral se reprodukcemi, které **jsem nashromáždil**, hodně jich bylo barevných.*²⁸

V tomto případě máme v italštině sloveso *raccogliere*, jehož přímým ekvivalentem je české biprefigované sloveso *nashromáždit*.

17. ***Inarcò** le sopracciglia e ticchettò di nuovo con la penna sul registro. **Povytáhla** obočí a znovu zatukala propiskou na kartotéku.*²⁹

Překládovými protějšky slovesa *inarcare* jsou česká *vytáhnout* či *zvednout*. Význam první předpony *po-* je však do češtiny oproti italštině přidán. V češtině máme tedy opět sloveso, u nějž obě předpony modifikují aktionsart, a předpona *vy-* je navíc vidová. Spojení *vytáhnout obočí* se však v češtině nepoužívá, na rozdíl od *zvednout obočí*. Navíc spojení *povytáhnout obočí* bychom mohli považovat za kolokaci, jelikož se v našich subkorpusech vyskytuje nejčastěji. Toto jsme si ověřili rovněž na korpusu češtiny *syn2020*, kde se tato kolokace vyskytuje 290krát, zatímco s ostatními substantivy se toto sloveso v korpusu pojí maximálně desetkrát. Vidíme tedy, že problematika způsobu slovesného děje opravdu není snadná.

²⁷ Kundera: *Nesmrtelnost*, 1993

²⁸ Eco: *Il pendolo di Foucault* (Foucaultovo kyvadlo), 1989

²⁹ Giordano: *La solitudine dei numeri primi* (Osamělost prvočíslel), 2008

Na následujícím příkladu (věta č. 18) ilustrujeme převedení z češtiny do italštiny slovesem s předponou a uvádíme rovněž příklad původního italského prefigovaného slovesa, které bylo následně přeloženo českým biprefigovaným slovesem (věta č. 19).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

18. Přisvědčil jsem mu a zeptal se ho, jestli by nebyl účinnější způsob, jak **odnaučit** lidi církevním obřadům, dát jim naopak plnou možnost vyhnout se jakémukoli obřadu.
*Assentii e gli chiesi se una maniera più efficace per **disabitulare** la gente alle cerimonie religiose non fosse di dar loro, al contrario, la possibilità di evitare qualsiasi cerimonia.*³⁰

U slovesa *odnaučit* je první předpona aktionsartová a do italštiny je převedena rovněž prefixem. K vyjadřování způsobu slovesného děje používá italština prefixy spíše výjimečně, nicméně v tomto případě je prefix *dis-* typický. Tato předpona totiž standardně v italštině vyjadřuje kontrárnost. Druhá předpona je vidová, aspektuálnost v italštině však u infinitivu nelze komentovat.

➤ Zdrojový jazyk – italština:

19. Non **disimparerà** a correre a furia di starsene qui ferma?
*Neodnaučí se jezdit, když tu tak stojí bez hnutí?*³¹

Dále uvádíme věty (č. 20-23), u nichž bylo české biprefigované sloveso převedeno různými opisnými vazbami, a následně naopak původní italské opisné vazby, jejichž ekvivalenty jsou česká slovesa s dvojitou předponou (věty č. 24-27).

➤ Zdrojový jazyk – čeština:

20. **Odnauč se lhát.**
*Devi **perdere l'abitudine di dire bugie.***³²

Biprefigované sloveso *odnaučit se* bylo přeloženo opisnou vazbou se substantivem, respektive jde o predikát s kategoriálním slovesem.

---

³⁰ Kundera: Žert, 1991

³¹ Baricco: Castelli di rabbia (Hrady hněvu), 1999

³² Kundera: Kniha smíchu a zapomnění, 1981

21. *Pak ji pustil z objetí, oba od sebe poodskočili a začali se překotně svlékat.*

*Poi lui la lasciava, si scostavano di qualche passo e cominciavano a spogliarsi in gran fretta.*³³

I v tomto případě byla při překladu použita opisná vazba se substantivem, které je navíc doplněno o neurčité zájmeno *qualche* (v italštině jde o ustálené spojení), jež vystihuje význam prefixu *po-*. Předpona *od-* také modifikuje způsob slovesného děje. Označuje totiž směřování děje odněkud pryč, což je převedeno slovesným překladovým protějškem *scostarsi*, to v sobě ale neneso význam „skoku“, pouze „odsunutí se“.

22. *Potočila se k mladíkovi a řekla mazlivě: ...*

*Si voltò leggermente verso il giovane e disse carezzevole: ...*³⁴

Sloveso *otočit se* má přímý slovníkový ekvivalentem v italském *voltarsi*. Význam prefixu *po-*, tedy odstín malé míry, je pak převeden příslovcem *leggermente*, tedy *lehce/trochu*.

23. *I komunisté se vynasnažili, aby zničili pokojnou tvář starého města...*

*I comunisti hanno fatto quello che hanno potuto per cancellare il volto placido della città vecchia...*³⁵

Předpony *vy-* a *na-* se v tomto případě připojují ke slovesu *snažit se* rovnou jako dvojí prefix (viz oddíl 1. 2. 4. Dvojnásobná prefixace u českých sloves). Slovesa *vysnažit* ani *nasnažit* navíc neexistují. Avšak například u slovesa *vynaříkat se*, které se rovněž v našem vzorku vyskytuje, se nejedná o dvojí prefix, jelikož existuje i sloveso *naříkat*. To je ale již silně lexikalizováno. Do italštiny je význam dvojí předpony *vyna-* převeden pomocí opisné vazby s dalším slovesem.

---

³³ Kundera: *Kniha smíchu a zapomnění*, 1981

³⁴ Kundera: *Směšné lásky*, 1991

³⁵ PressEurop 2010, název: *Metamorféza* Prahy

➤ Zdrojový jazyk – italština:

24. *Ma ancora gli pareva che quelli gli avessero rivolto la parola, e si voltava appena dicendo: ...*

*Znova se mu zdálo, že zaslechl oslovení, potočil se a řekl: ...*³⁶

V italštině je použito sloveso *voltarsi*, jehož přímým slovníkovým ekvivalentem je sloveso *otočit se*, spolu s příslovcem *appena*, česky *sotva*. To je do češtiny převedeno prefixem *po-*, jenž vyjadřuje odstín malé míry (viz 1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině).

25. *E tiratosi un poco indietro, lasciò andare una solennissima pedata nell'uscio della casa.*

*Trochu podstoupil a pěkně zprudka kopl do domovních dveří.*³⁷

V italském textu se vyskytuje opisná vazba se dvěma příslovci. Význam vazby *tirarsi indietro* je převeden prefixem *od-* ve slovese *odstoupit*, jež vyjadřuje směřování děje odněkud pryč.

Význam druhého příslovce *un poco* je v české větě převeden dvakrát, a to příslovcem *trochu* a také předponou *po-*, která označuje afektivní odstín malé míry.

26. *Il ragazzino fece ancora qualche passo avanti, e si fermò.*

*Chlapec popošel ještě pár kroků a zastavil se.*³⁸

V italštině vidíme opisnou vazbu se substantivem a příslovcem. Do češtiny je vazba se substantivem převedena rovněž pomocí podstatného jména s neurčitým zájmenem, avšak význam je ještě posílen dvojí předponou *popo-*, jež rovněž vyjadřuje afektivní odstín malé míry. Předpona se ke slovesu připojuje celá najednou (viz oddíl 1. 2. 4. Dvojnásobná prefixace u českých sloves).

---

³⁶ Calvino: I nostri antenati (Naši předkové), vydání z r. 2003

³⁷ Collodi: Le avventure di Pinocchio (Pinokiova dobrodružství), 1906

³⁸ Baricco: Seta (Hedvábí), 1999

27. *Stava sugli alberi della piazza e gli veniva intorno tutta la gente della marina e della campagna a farsi spiegare le notizie...*

*Sedával ve stromech na rynku a měl stále kolem sebe plno námořníků a venkovanů, kteří na něm vyzvídali, co jest nového...*³⁹

V italské větě je vazba faktitivního slovesa *fare* s významovým slovesem, což je celé do češtiny převedeno biprefigovaným slovesem *vyzvídat*, které je ale značně lexikalizováno (viz 2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves).

---

³⁹ Calvino: *I nostri antenati* (Naši předkové), vydání z r. 2003

2. 2. 3. 2. Porovnání obou subkorpusů (zdrojový jazyk-čeština vs. zdrojový jazyk-italština)

Z naší analýzy je patrné, že explicitní vyjádření způsobu slovesného děje je častějším jevem v českém jazyce vzhledem k tomu, že při překladu z italštiny do češtiny byl často příznak různých forem z. s. d. posílen či přidán, celkem ve 23 procentech z celkového počtu výskytů (viz Graf 4). Opačným směrem, tedy při převodu z českého jazyka do italského, byl v 62 procentech případů příznak způsobu slovesného děje zachován. Přesto však byl aktionsart celkem v patnácti procentech výskytů oslaben (viz Graf 3).

Biprefigovaná slovesa se pak v našem vzorku v italštině nevyskytují vůbec. Slovesa s jednou předponou se v italštině občas vyskytují, avšak v našem subkorpusu se zdrojovým jazykem-italštinou to byla pouze tři procenta z celkového počtu výskytů, což opravdu není mnoho. Při převodu z češtiny do italštiny to pak bylo jedenáct procent. Mohlo by to tedy znamenat, že jsou prefixy vlivem originálu při překladu používány častěji než v samotné italštině jako takové. Zdá se tedy, že prefixace při vyjadřování způsobu slovesného děje není v italštině příliš produktivní. Musíme však pamatovat na fakt, že náš vzorek je poměrně omezený, a naznačuje nám tedy pouze tendence, nikoliv skutečný stav jazyka.

Z hlediska překladových ekvivalentů způsobu slovesného děje při převodu z češtiny do italštiny si téměř odpovídá počet převedení prostým slovesem a opisnou vazbou (44 ku 45 procentům). Co se týče vazeb opisných, zde figurují rovněž téměř shodně opisy se substantivem (42 procent) a vazby s příslovcem (45 procent).

V italštině jako zdrojovém jazyce se naopak častěji vyskytují konkrétní prostá slovesa (65 procent) než vazby opisné (32 procent). V opisech pak dominují vazby se substantivem, a to z šedesáti procent, což je o polovinu více než vazby s příslovcem (29 procent).

2. 2. 3. 3. Nejčastější tendence při převodu způsobu slovesného děje

V tomto oddíle bychom rádi zmínili nejčastější překladové ekvivalenty z kategorie opisných vazeb, které se v korpusu u daných prefixů opakovaly. Respektive v případě zdrojového jazyka italštiny se jednalo o prvky výchozí.

V kategorii opisů s příslovcem se nejčastěji vyskytovalo spojení (*di*) *un poco* (např. *ruotare di un poco* – v češtině *pootočít*; *diventare un po' brillo* – v češtině *přiopít se*), a to celkem jedenáctkrát v češtině jako zdrojovém jazyce a v italštině původně devětkrát.

Dále se v korpusu opakovalo příslovce *appena* (např. *voltarsi appena* – v češtině *pootočít se*; *sorridere appena* – v češtině *pousmát se*), celkem dvanáctkrát, vždy však pouze v italštině jakožto zdrojovém jazyce. Ve druhém subkorpusu, kde jsme vycházeli z českých textů, se při překladu opakovalo příslovce *leggermente* (např. *girare/voltarsi leggermente* – v češtině *pootočít (se)*), celkem sedmkrát.

U opisných vazeb se substantivem se nejčastěji vyskytovalo spojení s podstatným jménem *un passo* (*di un passo, di qualche passo, di due passi ad.*), např. *allontanarsi di un passo* – v češtině *poodstoupit*; *fare qualche passo* – v češtině *popojít*. V subkorpusu, kde je zdrojovým jazykem čeština, bylo české sloveso tímto způsobem převedeno do italštiny celkem šestkrát. Ve druhém subkorpusu se pak toto spojení vyskytuje v původně italských textech osmnáctkrát. Dále se ještě několikrát opakovalo spojení *di un pezzo*.

Nutno však podotknout, že všechny zmíněné opisné vazby byly ekvivalenty sloves, u nichž byla vždy jednou předponou předpona *po-*, tedy *pootočít, poodstoupit, pousmát se, povytáhnout, pozdržet* či *popojít*. Jedinou výjimku tvoří sloveso *přiopít*, u něhož se dvakrát opakovalo příslovce *un poco*. Všechna tato spojení tedy vystihují význam afektivního odstínu malé míry, jenž prefix *po-* nese (viz 1. 2. 3. 2. Významy jednotlivých prefixů v češtině). Tento prefix se také v našem vzorku vyskytuje nejčastěji. V subkorpusu, kde je zdrojovým jazykem čeština v sedmi kombinacích dvou prefixů, u 29 sloves z 50, celkově ve 102 výskytech ze 158, což tvoří přibližně 65 % z celého vzorku v daném subkorpusu. Ve druhém subkorpusu, kde vycházíme z italských textů, se předpona *po-* vyskytuje ve dvanácti kombinacích dvou prefixů, u 41 sloves z 67, celkem v 395 výskytech z 631, tedy cca v 63 % výskytů. Často se ale jedná o silně lexikalizovaná slovesa (např. *povzbudit* či *posbírat*), proto není počet nejčastěji se vyskytujících spojení zmíněných výše až tak vysoký, vzhledem k celkovému počtu výskytů předpony *po-*.

2. 2. 3. 4. Mezní případy analyzovaných sloves

V datech, která jsme v korpusu analyzovali, se vyskytují i taková slovesa s dvojitou předponou, která jsme sice zařadili do celkové statistiky, ale vydělujeme je raději do samostatné skupiny takzvaných mezních případů. Tato slovesa mají sice jednu či obě aktionsartové předpony, avšak od původního nederivovaného slovesa se sémanticky či jinak liší.

Mezi tato slovesa řadíme zaprvé sloveso *nashromáždit*. U tohoto slovesa nedošlo oproti původnímu nederivovanému slovesu *hromadit* ke změně významu, avšak je zde patrná změna tvaru. Toto biprefigované sloveso navíc řadíme mezi mezní případy, jelikož je diskutabilní, zda se jedná o dva samostatně připojené prefixy. Dle našeho názoru se předpona spíše rovnou připojuje jako celek.

Dalším mezním případem je sloveso *posbírat*, u něž se rovněž změnil tvar, a to v několika krocích. Nederivované imperfektivum *brát* se pravděpodobně nejprve změnilo na dokonavé *sebrat*, to dále na nedokonavé *sbírat*, k němuž se teprve připojila aktionsartová předpona *po-*.

Dále do této kategorie zařazujeme slovesa s dvojitým prefixem *povz-*, tedy *povzbudit*, *povznést* a jejich nedokonavé protějšky. Zejména u prvního slovesa došlo ke značnému významovému posunu, je již lexikalizováno, a proto je biprefigované spíše pouze formálně. V naší statistice jsme ho rovněž zařadili do kategorie *Jiné*.

Mezi mezní případy patří rovněž sloveso *rozdovádět (se)*, u něž došlo oproti slovesu *vést* opět ke značnému sémantickému posunu. I přesto, že se formálně jedná o sloveso s dvojitou předponou, funguje samostatně. Do naší analýzy jsme ho zařadili zejména kvůli předponě *roz-*, jejíž význam je evolutivní. Dále sem řadíme i sloveso *rozprostřít* či *rozprostírat (se)*, u kterého také nastala při jeho derivaci značná změna významu. Evolutivní význam předpony *roz-* navíc často chybí, protože se v korpusu sloveso většinou vyskytuje ve významu *nacházet se/ležet*.

Mezní jsou rovněž slovesa s dvojitým prefixem *us-*, tedy *usnést se*, *usmyslet* či *ustrnout*. U prvního zmíněného dochází oproti nederivovanému *nést* ke změně významu. I ostatní slovesa zařazujeme do mezních případů, jelikož se předpona *us-* podle nás rovnou připojuje jako celek.

Dalším mezním případem je sloveso *vyprovodit* a jeho nedokonavý protějšek, u něžž nastal opět sémantický posun a je již lexikalizováno. Značně lexikalizovaná jsou například také slovesa *popřemýšlet*, *pozastavovat se* či *vyzvídat* která jsme zmiňovali v příkladech (např. věty č. 5 a č. 27), a dále také sloveso *povyrazit*. Avšak slovesa *povyrůst* či *povytahnout* řadíme mezi typicky aktionsartová, a tento stupeň lexikalizace tedy neplatí pro prefix *povy-* paušálně.

Nakonec zmíníme ještě slovesa s předponou *popo-*, tedy *popojít*, *popojet* ad. Tato slovesa rozhodně patří mezi aktionsartová, avšak ve většině případů se jedná rovněž o dvojí prefix připojený jako celek, což zmiňuje ve svém článku i V. Veselý, viz 1. 2. 4. Dvojnásobná prefixace u českých sloves.

Závěr

Cílem naší práce bylo analyzovat vyjadřování způsobu slovesného děje v českém a italském jazyce, zejména pak zkoumat česká slovesa s vícenásobnou předponou a jejich odpovídající prvky v italštině. V teoretické části jsme podrobně popsali problematiku aspektuálnosti, nejprve obecně a poté v obou zkoumaných jazycích. V češtině jsme se rovněž soustředili na sémantiku předpon, což bylo největším teoretickým podložím pro naši následnou analýzu.

V praktické části jsme pracovali s korpusovými daty pocházejícími z paralelního korpusu *InterCorp*. Tento korpus jsme si dále rozdělili na dva subkorpusy, z nichž v jednom byla zdrojovým jazykem čeština a ve druhém italština; vždy jsme však vycházeli z české mutace *InterCorpu*, k níž jsme zarovnali italskou mutaci tohoto korpusu. V těchto subkorpusech jsme pak analyzovali česká slovesa s vícenásobnou předponou a zkoumali jsme, jakými prostředky vyjadřuje způsob slovesného děje italština. Úskalím této práce však může být fakt, že analyzované vzorky v obou subkorpusech nebyly příliš rozsáhlé, a tudíž nemusí mít naše práce až tak velkou výpovědní hodnotu. Přesto nám ukázala minimálně tendence.

Čeština užívá k vyjadřování různých forem způsobu slovesného děje nejčastěji právě prefixaci (v některých případech také suffixaci, to jsme však v naší práci nezkoumali). Z naší analýzy vyplývá, že naopak v italštině prefixace není v případě aktionsartu příliš častým jevem. V italských překladech bylo české biprefigované sloveso nejčastěji převáděno prostým slovesným ekvivalentem či vazbou opisnou. Příznak z. s. d. byl při překladech z češtiny do italštiny zachován v 62 procentech výskytů. Jedinými případy prefixace v našem vzorku v italštině, ať v jednom či druhém subkorpusu, bylo užití prefixu *dis-*, jenž vyjadřuje kontrárnost, a *ri-/re-*, které vyjadřují význam „změny stavu“.

V originálních italských textech se nejčastěji vyskytovalo prosté sloveso, méně často pak vyjádření opisem, a užití prefixace bylo marginální. Totožný příznak způsobu slovesného děje se v obou jazycích v tomto subkorpusu objevil v 54 procentech výskytů. Celkem ve 23 procentech případů byl však do češtiny příznak z. s. d. posílen či úplně přidán. Zdá se tedy, že explicitní vyjádření různých forem aktionsartu je v češtině častějším jevem než v italštině.

Kromě způsobu slovesného děje jsme v našem vzorku zkoumali také hledisko aspektu.

V obou subkorpusech převažovala dokonavá slovesa v češtině a italská slovesa v perfektivních časech, což jsme předpokládali, jelikož prefixace dodává slovesu nejčastěji právě dokonavost.

Nejčastěji zastoupeným prefixem v našem vzorku byl prefix *po-*, jenž vyjadřuje dle teoretických poznatků (afektivní) odstín malé míry. U této předpony bylo tedy možné zkoumat nejčastější tendence při převodu do italštiny, respektive i v opačném směru překladu. Význam této předpony je v italštině nejčastěji vyjádřen různými opisnými vazbami, například ve spojení s příslovci *appena* či *leggermente* nebo se substantivy *un passo* či *un pezzo*. U ostatních předpon tyto tendence bohužel pozorovat nemůžeme vzhledem k jejich malému zastoupení v našem vzorku.

Problematika vícenásobných předpon a jejich překladu nebyla na akademické půdě dosud příliš zkoumána, zejména co se týče románských jazyků (existují kontrastivní práce na toto téma, které porovnávají různé slovanské jazyky). Dle našeho názoru se jedná o zajímavé a velice komplexní téma. Naše práce je tedy pouze jakýmsi úvodem do této problematiky, jež by si zasloužila další zkoumání. Přesto je pro mě osobně vypracování této diplomové práce velkým přínosem, i vzhledem k mému profesnímu zaměření překladatelky/tlumočnice.

Résumé

Tématem této diplomové práce je vyjadřování způsobu slovesného děje v češtině a italštině. V teoretické části nejprve popisujeme problematiku aspektuálnosti obecně a dále podrobněji pro český i italský jazyk. V obou jazycích se soustředíme na aspekt gramatický a následně na aspekt lexikální čili v češtině způsob slovesného děje či aktionsart. V češtině pak podrobně zpracováváme sémantiku českých prefixů a zmiňujeme prefixaci dvojnásobnou, která představuje těžiště naší analýzy. V italštině se v teorii kromě aspektu gramatického a lexikálního věnujeme také aspektuálním hodnotám jednotlivých italských časů. V praktické části analyzujeme česká slovesa s vícenásobnou předponou a prostředky, jakými způsob slovesného děje vyjadřuje italština. Analyzovaná data pocházejí z paralelního korpusu *InterCorp* verze 13, jenž je dostupný na internetových stránkách *Českého národního korpusu*. Pro naši analýzu jsme si vytvořili dva subkorpusy, vždy s různými zdrojovými jazyky: češtinou a italštinou. Celkem jsme analyzovali 27 kombinací dvou předpon, v subkorpusu se zdrojovým jazykem češtinou se těchto kombinací vyskytlo 21, ve druhém subkorpusu pak 26. Zatímco v češtině je způsob slovesného děje vyjádřen nejčastěji právě prefixací, v italštině to není příliš časté. Italština vyjadřuje aktionsart spíše prostými slovesy či opisnými vazbami. V češtině je pak dle naší analýzy způsob slovesného děje explicitně vyjádřen častěji než v italštině, jelikož při převodu z italštiny do češtiny byl mnohdy příznak z. s. d. posílen či přidán. Z hlediska aspektu převažuje v našem vzorku perfektivnost, což jsme očekávali vzhledem k faktu, že prefixy v češtině dodávají slovesům nejčastěji právě perfektivní aspekt.

Riassunto

Il tema della presente tesi è l'espressione dell'azione verbale ossia l'aspetto lessicale nella lingua ceca e italiana. Nella parte teorica descriviamo la nozione dell'aspetto in generale e poi più in dettagli nella grammatica ceca e italiana. In tutte le due lingue ci dedichiamo all'aspetto grammaticale e poi a quello lessicale. Nella lingua ceca elaboriamo nei particolari la semantica dei prefissi cechi e menzioniamo anche la doppia prefissazione che forma il punto focale della nostra analisi. Nell'italiano ci dedichiamo anche ai valori aspettuativi dei tempi italiani. Nella parte pratica eseguiamo l'analisi dei verbi cechi con prefissi molteplici e analizziamo che mezzi usa la lingua italiana per esprimere l'aspetto lessicale. I dati analizzati vengono dal corpus parallelo *InterCorp* versione 13 il quale è accessibile sulle pagine web di *Český národní korpus* (Corpus nazionale ceco). Per la nostra analisi abbiamo creato due subcorpus, uno con la lingua di partenza ceca, il secondo con la lingua di partenza italiana. In totale abbiamo analizzato 27 combinazioni di due prefissi, nel subcorpus dove la lingua di partenza era il ceco abbiamo trovato 21 combinazioni, nell'altro subcorpus 26 combinazioni. L'aspetto lessicale è espresso nella lingua ceca all'uso della prefissazione mentre nell'italiano la prefissazione non è molto presente. L'italiano esprime l'aspetto lessicale piuttosto con i verbi semplici o con le perifrasi. Inoltre, l'aspetto lessicale è esplicitamente espresso nella lingua ceca più spesso che nell'italiano perché il segno dell'aspetto lessicale era spesso nelle traduzioni dall'italiano all'ceco rafforzato o completamente aggiunto. Per quanto riguarda l'aspetto grammaticale, i verbi perfettivi prevalgono nel nostro campione il che abbiamo supposto siccome nel ceco i prefissi danno ai verbi in maggioranza l'aspetto perfettivo.

Bibliografie

- BERTINETTO, Pier Marco (1986): *Tempo, aspetto e azione nel verbo italiano: Il sistema dell'indicativo*. Firenze: Accademia della Crusca.
- COMRIE, Bernard (1976): *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*. New York: Cambridge University Press.
- CVRČEK, Václav (2015): *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Vydání druhé. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- ČECHOVÁ, Petra (2018): *Problematika aspektu v italských pasivních konstrukcích na pozadí češtiny*. Praha: Univerzita Karlova. Diplomová práce. Vedoucí práce PhDr. Zora Obstová, Ph.D.
- HAMPLOVÁ, Sylva (1994): *K problematice vidovosti v italštině*. Praha: Karolinum.
- HAMPLOVÁ, Sylva (2004): *Mluvnice italštiny*. Praha: Leda.
- KLIMOVÁ, Katarína (2012): *Questioni di aspetto verbale: un confronto tra italiano e slovacco*. Roma: Aracne editrice.
- KOMÁREK, Miroslav (2002): *Ke vztahu mezi videm a tzv. způsoby slovesného děje*. In: *Čeština – univerzália a specifika: sborník konference ve Šlapanicích u Brna*. Praha: Masarykova univerzita, 1999-2004, 135-140.
- KOPEČNÝ, František (1962): *Slovesný vid v češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- NÜBLER, Norbert (2017): „Teličnost“. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].
- NÜBLER, Norbert, Petr BISKUP a Susan KRESIN (2017): „Vid“. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].
- NÜBLER, Norbert (2017): „Způsob slovesného děje“. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].
- POLDAUF, Ivan (1954): *Spojování s předponami při tvoření dokonavých sloves v češtině*. In: *Slovo a slovesnost*, 15, s. 49–65
- ROSEN, Alexandr; VAVŘÍN, Martin; ZASINA, Adrian Jan (2020): *Korpus InterCorp – čeština, verze 13 z 1. 11. 2020*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>
- RENZI, Lorenzo et al. (1991): *Grande grammatica italiana di consultazione*, Bologna: Il Mulino.
- SALVI, Giampaolo a VANELLI, Laura (2004): *Nuova grammatica italiana*. Bologna: Il Mulino.
- SQUARTINI, Mario (1998): *Verbal periphrases in Romance: Aspect, Actionality, and Grammaticalization*. New York: Mouton de Gruyter.
- ŠLOSAR, Dušan (1981): *Slovotvorný vývoj českého slovesa*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.
- ŠTICHAUER, Pavel; VAVŘÍN, Martin (2020): *Korpus InterCorp – italština, verze 13 z 1. 11. 2020*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Dostupné z: <http://www.korpus.cz>

ŠTÍCHA, František (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.

UHER, František (1987): *Slovesné předpony*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně.

VENDLER, Zeno (1957): *Verbs and Times*. In: *The Philosophical Revue* [online], 66 (2), 143-160. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2182371?origin=crossref>

VESELÝ, Vojtěch (2017): „Několik poznámek k dvojnásobné prefixaci (nejen u sloves)“. *Naše řeč*, 1, 100/2017.

Elektronické slovníky a příručky:

Slovník spisovného jazyka českého (2011) [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

Slovník českých synonym a antonym (2012) [online]. Lingea s.r.o. Dostupné z: <https://www.nechybujete.cz/slovník-ceskych-synonym>

Internetová jazyková příručka (2008-2021) [online]. Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

Seznam tabulek

1. Základní statistické údaje (s. 48)
2. Rozložení z hlediska aspektu: zdrojový jazyk – čeština (s. 49)
3. Rozložení českých překladových protějšků z hlediska aspektu: zdrojový jazyk – italština (s. 51)
4. Analyzované předpony a jejich významy (s. 56)
5. Zdrojový jazyk: čeština, Základní analýza italských překladových protějšků z hlediska způsobu slovesného děje (s. 57)
6. Zdrojový jazyk: italština, Základní analýza z hlediska způsobu slovesného děje (s. 58)
7. Zdrojový jazyk: čeština, Překladové ekvivalenty způsobu slovesného děje (s. 60)
8. Zdrojový jazyk: italština, Rozložení výchozích prvků v italštině z hlediska způsobu slovesného děje (s. 60)

Seznam grafů

1. Zdrojový jazyk: čeština, rozložení z hlediska aspektu (s. 50)
2. Zdrojový jazyk: italština, rozložení českých překladových protějšků z hlediska aspektu (s. 51)
3. Zdrojový jazyk: čeština, základní analýza italských překladových protějšků z hlediska způsobu slovesného děje (s. 58)
4. Zdrojový jazyk: italština, základní analýza z hlediska způsobu slovesného děje (s. 59)
5. Zdrojový jazyk: čeština, Překladové ekvivalenty způsobu slovesného děje v italštině (s. 61)
6. Zdrojový jazyk: italština, Původní rozložení výskytů v korpusu z hlediska způsobu slovesného děje (s. 61)
7. Zdrojový jazyk: čeština, Italské ekvivalenty s opisnou vazbou (s. 61)
8. Zdrojový jazyk: italština, Původní výskyty s opisnou vazbou (s. 62)

Příloha – Seznam analyzovaných sloves dle jednotlivých dvojích předpon

A) NAS-

1. Nashromáždít

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 výskyt
- Zdrojový jazyk – italština: 13 výskytů

B) ODNA-

2. Odnaučit

- Zdrojový jazyk – čeština: 5 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

C) PONA-

3. Ponaučit

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

D) POPO-

4. Popojít

- Zdrojový jazyk – čeština: 4 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 35 v.

5. Popocházet

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

6. Popolézt

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

7. Popolízat

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

8. Popojet

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

9. Popojíždět

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

10. Poposunout

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

11. Popotáhnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 7 v.

12. Popotahovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

13. Poposednout

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

14. Poposedávat

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

15. Poporůst

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

16. Popohnat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 9 v.

17. Popohánět

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 12 v.

18. Popoběhnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

19. Popobíhat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

20. Popostrčit

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

E) POO-

21. Pootočít

- Zdrojový jazyk – čeština: 9 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 11 v.

22. Poohlédnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

23. Poohlížet se

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

F) POOD-

24. Poodstoupit

- Zdrojový jazyk – čeština: 7 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 8 v.

25. Poodstupovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 4 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

26. Poodejít

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 15 v.

27. Poodhrnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

28. Poodskočit

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

29. Poodhalit

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

30. Poodhalovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

31. Poodběhnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

G) POPŘE-

32. Popřemýšlet

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 6 v.

H) POROZ-

33. Porozhlédnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 9 v.

I) POS-

34. Posbírat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 23 v.

J) POU-

35. Pousmát se

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 15 v.

K) POVY-

36. Povyrušit

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

37. Povyrazit

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

38. Povytahnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 7 v.

39. Povytahovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

40. Povyskočit

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

L) POVZ-

41. Povzbudit

- Zdrojový jazyk – čeština: 25 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 64 v.

42. Povzbuzovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 7 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 35 v.

43. Povznést

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 8 v.

44. Povznášet

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

M) POZ-

45. Pozměnit

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 36 v.

46. Pozdržet

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 22 v.

N) POZA-

47. Pozastavit

- Zdrojový jazyk – čeština: 6 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 24 v.

48. Pozastavovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 7 v.

49. Pozapomenout

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 7 v.

O) PŘEROZ-

50. Přerozdělit

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

P) PŘEV-

51. Převtělít

- Zdrojový jazyk – čeština: 6 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 4 v.

Q) PŘIO-

52. Přiopít (se)

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

R) PŘIV-

53. Přivstat si

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

S) ROZDO-

54. Rozdovádět se

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

T) ROZPO-

55. Rozpoznat

- Zdrojový jazyk – čeština: 4 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 86 v.

56. Rozpoznávat

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 13 v.

57. Rozpohybovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

U) ROZPRO-

58. Rozprostrít

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 12 v.

59. Rozprostírat (se)

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 12 v.

V) US-

60. Ustrnout

- Zdrojový jazyk – čeština: 8 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 7 v.

61. Usmyslet (si)

- Zdrojový jazyk – čeština: 5 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 21 v.

62. Usnést se

- Zdrojový jazyk – čeština: 3 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

W) VYNA-

63. Vynasnažit se

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 4 v.

64. Vynadívat se

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 1 v.

65. Vynaříkat se

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 0 v.

66. Vynachválit

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.

X) VYPRO-

67. Vyprovodit

- Zdrojový jazyk – čeština: 4 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 8 v.

68. Vyprovázet

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

Y) VYZ-

69. Vyzvědět

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

70. Vyzvídat

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 4 v.

Z) ZO-

71. Zosnovat

- Zdrojový jazyk – čeština: 1 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 9 v.

72. Zomrzet

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 2 v.

Ž) ZPŘE-

73. Zpřetrhat

- Zdrojový jazyk – čeština: 5 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 11 v.

74. Zpřeházet

- Zdrojový jazyk – čeština: 2 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 11 v.

75. Zpřelámat

- Zdrojový jazyk – čeština: 0 v.
- Zdrojový jazyk – italština: 3 v.